

Από την Επισκοπή των Σόλων στη Μητρόπολη Μόρφου*

Μητροπολίτου Μόρφου Νεοφύτου

Στο λεξικό της αρχαίας ελληνικής γλώσσας του Ιωάννη Σταματάκου, η λέξη «θεό-μορφος» παρουσιάζεται ως σύνθετη, από το «θεός» και «μορφή», που σημαίνει θεοειδής, δηλαδή ο έχων θεία μορφή.

Στην Ομήρου Ιλιάδα, ο ποιητής προικίζει τους μεγάλους ήρωες του έπους του με επίθετα όπως «θεοεικελ Αχιλλεύ», «Αλέξανδρος θεοειδής», «Πρίαμος θεοειδής», τα οποία, σε νεοελληνική εκδοχή, μπορούν να αποδοθούν με το επίθετο «θεόμοιαστος».

Στη χριστιανική γραμματεία, ο Μέγας Αθανάσιος, Πατριάρχης Αλεξανδρείας, αναφερόμενος στους πρωτοπλάστους γράφει: «από της γης χουν λαβών ο Δημιουργός, θεόμορφον ζών κατεσκεύασεν τον πρωτόπλαστον». Αλλού, ο Άγιος Κύριλλος, επίσης Πατριάρχης Αλεξανδρείας, αναφερόμενος στους Αγίους Πατέρες της Γ' Οικουμενικής Συνόδου, γράφει: «οι σοφοί αντιλήπτορες, οι τον καλλιεπή και θεόμορφον της αρχιερωσύνης θρόνον επέχοντες».

Θεωρώντας την εξέλιξη του όρου «θεόμορφος» από την αρχαιοελληνική μέχρι τη χριστιανική γραμματεία, διαπιστώνουμε ότι η δεύτερη εμβαθύνει κατά συγκεκριμένο τρόπο την έννοια της Θεοείδους, παρουσιάζοντάς την ως μια συγκεκριμένη σχέση με τον μόνον Θεόν, τον Δημιουργό των πρωτοπλάστων. Στο εξής, ο έχων θείαν μορφήν, άρα και ομορφιά, είναι ο άνθρωπος, το μόνο δημιούργημα που πλάστηκε «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν Θεού». Ο άνθρωπος δεν προέρχεται από το ασχημάτιστο χάος, αλλά έχει την ομορφιά του Θεού. «Και είπεν ο Θεός, ποιήσωμεν άνθρωπον κατ' εικόνα ημετέραν και καθ' ομοίωσιν... Και εποίησεν ο Θεός τον άνθρωπον, κατ' εικόνα Θεού εποίησεν αυτόν».

Ο άνθρωπος είναι Θεόμορφος επειδή πλάστηκε κατά την εικόνα του Θεού, δηλαδή κατά την ελευθερία Του. Πλάστηκε όμως και καθ' ομοίωσιν. Του δόθηκε δηλαδή η προοπτική, μέσω ακριβώς της ελευθερίας του, να γίνει κατά χάριν όμοιος με τον Θεό, να ενωθεί κατά τις θείες ενέργειες με τον Θεό.

Αυτή η πορεία της λέξεως «θεόμορφος», που ξεκινώντας από το κάλλος των αρχαίων ελληνικών αγαλμάτων κατέληξε να υποδηλοί την σχέση με τον όντως Θεό, της λέξεως που από έννοια αισθητική έγινε προοπτική ατελευτήτου αναπτύξεως, είναι η ιστορία της πόλης μας. Είναι η ιστορία της Θεομόρφου Μόρφου, η ιστορία των προγόνων μας, αλλά και ημών και των μελλόντων απογόνων μας.

Η πορεία αυτή, είναι πορεία μεταμορφώσεως: Από την Αφροδίτη-Μορφώ, στη Θεομόρφου. Από την όμορφη, στην κατ' εικόνα Θεόμορφη. Από το αισθητό, στο όντως και στο ωσαύτως ον. Από το τετελεσμένο κάλλος, στο ατελεύτητο καθ' ομοίωσιν.

Και είναι η πορεία αυτή ιστορική, υλική. Όχι μαγική, όπως τις μεταμορφώσεις των παραμυθιών. Πορεία που απλώνεται μέσα στο χρόνο, στο χρόνο της πόλης μας, στο χρόνο της ζωής μας. Πορεία κατά την οποία τίποτα δεν είναι εξασφαλισμένο, αφού όλα υπόκεινται στις δικές μας ελεύθερες επιλογές, αλλά και στις επιλογές των άλλων, των γύρω, των δικών μας και των ξένων.

Στην πορεία αυτή, η πολιτεία μας Μόρφου ενίοτε «καταβαίνει εις λάκκον», ενίοτε δε υψούται και φτάνει στην ποθεινή πατρίδα βγάζοντας αγίους. Πορεία με σκαμπανεβάσματα, αλλά και με σταθερό προσανατολισμό. Γι' αυτό και είναι σημαντικό να μελετούμε όλους τους σταθμούς, όλες τις διαδοχικές στιγμές που τη συναποτελούν.

Έχοντας κληρονομήσει ένα από τα προβλήματα της σύγχρονης ελληνικής ιστοριογραφίας, πολλοί μελετητές της ιστορίας του τόπου μας, κάνουν ένα μαγικό, θα το έλεγα, άλμα: από την αρχαιότητα στους νέους χρόνους, προσπερνώντας πολύ συνοπτικά και υποτιμητικά την υπερχλιετή περίοδο που επικράτησε να λέγεται βυζαντινή. Κάποτε μάλιστα την αποσιωπούν τελείως. Ξέρουμε βέβαια σήμερα ότι οι λόγοι που υπαγόρευσαν αυτό το αθέμιτο άλμα πρέπει να αναζητηθούν στα ευρωπαϊκά «φώτα», στο γαλλικό Διαφωτισμό και γερμανικό ρομαντισμό, οι οπτικές των οποίων επεβλήθησαν στη διάνοηση του Ελληνισμού των Νέων Χρόνων.

Σήμερα, μπορούμε πλέον, νομίζω, να σταθούμε κριτικά απέναντι σ' αυτό το άλμα που ήθελε να αφαιρέσει την ραχοκοκαλιά της ιστορίας μας και να την αφήσει ασπόνδυλη. Είναι καιρός να δούμε την ιστορία μας σε όλη της την έκταση. Μάλιστα είναι καιρός να εντρυφήσουμε ιδιαίτερα σε όλα εκείνα που παραγνωρίστηκαν και περιφρονήθηκαν. Η περίοδος που ονομάζεται χοντρικά βυζαντινή, αν χρησιμοποιήσουμε κριτήρια πολιτικά και διοικητικά, δεν ήταν, τουλάχιστον για την Κύπρο, βυζαντινή. Αφού, κατά ένα μεγάλο μέρος αυτής της μακράς περιόδου, η Κύπρος ήταν διοικητικά αποσπασμένη από τον βυζαντινό κορμό και ριγμένη σε άλλες ιστορικές περιπέτειες. Ήταν όμως βυζαντινή ως προς το πνεύμα, το ήθος, τη γλώσσα, τον τρόπο με τον οποίο έβλεπε τον εαυτό της και τον κόσμο. Και τολμώ να πω ότι, υπ' αυτή την έννοια, εξακολουθεί σε μεγάλο βαθμό ακόμα και σήμερα να είναι βυζαντινή.

Υπερβαίνοντας λοιπόν κάποιες αγκυλώσεις που επικρατούσαν μέχρι προσφάτως στην ελληνική ιστοριογραφία, θα πρέπει να δούμε τα πράγματα από τη σκοπιά της μακράς αυτής διάρκειας. Η ιστορία μας, και επομένως η ιστορία της Μόρφου, δεν εξαντλείται στα μεγάλα γεγονότα και στις κατακτήσεις. Αλλά στοιχειοθετείται στο επίπεδο του ήθους των ανθρώπων της, στο επίπεδο και της καθημερινής πάλης, του καθημερινού αγώνα για να μεταμορφωθεί η Μορφώ σε Θεομόρφου.

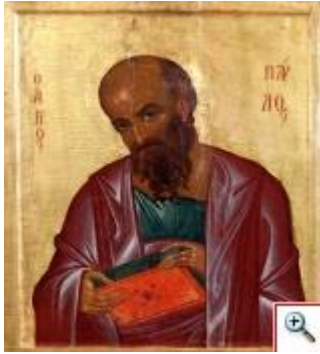
Από αυτή τη σκοπιά θα προσπαθήσω να αναφερθώ στην ιστορική πορεία της πόλεως και περιφέρειας μας. Ανατρέχοντας σε πρόσωπα και γεγονότα που, αν και η επίσημη ιστορία παραγνωρίζει, η ελάχιστη αναφέρει, εξακολουθούν να μορφώνουν αυτό που είμαστε και αυτό που θέλουμε να γίνουμε.

Αποστολικοί Χρόνοι, Ίδρυση Επισκοπής των Σόλων,

Άγιος Αυξίβιος Α΄ Επίσκοπος Σόλων,

Άγιος Αυξίβιος Β΄ Επίσκοπος Σόλων

Οι απόστολοι Παύλος, Βαρνάβας και Μάρκος

Σύμφωνα με τα αρχαιολογικά ευρήματα, στην κώμη της Μόρφου ετιμάτο κατά τους προχριστιανικούς χρόνους η Αφροδίτη ως θεά Μορφώ. Λατρεία ανάλογη με κείνη που συναντούμε στην Λακωνία και στο Άργος της Πελοποννήσου. Προφανώς, τα αρχαιοελληνικά φύλα που εγκαταστάθηκαν στον κάμπο της Μόρφου, μετέφεραν και την εφέστια θεά τους, της οποίας η προσωνυμία έγινε όνομα του τόπου.

Στο 13ο κεφάλαιο των Πράξεων των Αποστόλων ο Απόστολος Λουκάς περιγράφει την Α΄ Αποστολική Περίοδο των Παύλου, Βαρνάβα και Μάρκου λέγοντας ότι αυτοί «Σταλμένοι από το Άγιο Πνεύμα κατέβηκαν στη Σελεύκεια κι από εκεί απέπλευσαν για την Κύπρο. Κι όταν έφτασαν στη Σαλαμίνα της Κύπρου, κήρυτταν τον Λόγο του Θεού στις συναγωγές των Ιουδαίων. Μαζί τους είχαν και τον Ιωάννη (Μάρκο), που τους υπηρετούσε. Κατόπιν, διέσχισαν το νησί μέχρι την Πάφο...».

Σε άλλα κείμενα που χαρακτηρίζονται ως απόκρυφα διαβάζουμε ότι οι Απόστολοι φτάνοντας στη Λαμπαδοί που κατά μία εκδοχή βρισκόταν στην περιοχή της Σολέας και κατά άλλη στην Ταμασσό, συναντήθηκαν με τον ιερέα των ειδώλων Ιεροκλή και ζήτησαν από αυτόν να τους δώσει τον γιο του Ηρακλείδη να τους βοηθήσει να διέλθουν τα βουνά του «Του Χιονώδες όρους», του Τροόδους, με προορισμό την Πάφο. Όντως, ο Ηρακλείδης έγινε οδηγός των Αποστόλων στα δύσβατα βουνά του Τροόδους και οι Απόστολοι με τη σειρά τους τον οδήγησαν στο φως της αληθείας του Χριστού.

Τοπικές παραδόσεις της Σολέας και Μαραθασάς περιγράφουν ότι οι Απόστολοι πέρασαν από τη Σολέα, όπου υπάρχει γέφυρα μέχρι σήμερα που ονομάζεται «Γιοφύρι του Αγίου Ηρακλειδίου» με προσκυνητάρι επί του Κλάριου ποταμού και διερχόμενοι τα βουνά έφτασαν στη Μαραθάσα, στη σημερινή κοινότητα του Καλοπαναγιώτη. Εκεί υπάρχει μέχρι σήμερα ο τόπος που οι Απόστολοι βάφτισαν τον Ηρακλείδη μετονομάζοντάς τον σε Ηρακλείδιο.

Επίσης, το αρχαίο τμήμα του καθολικού της Ιεράς Μονής Αγίου Ιωάννου του Λαμπαδιστή είναι αφιερωμένο στον Άγιο Ηρακλείδιο και διασώζονται τοιχογραφίες του 12ου και 13ου αιώνας.

Όλα αυτά τα μνημεία, οι παραδόσεις και οι γραπτές μαρτυρίες αποδεικνύουν το πέρασμα των αγίων Αποστόλων Παύλου, Βαρνάβα και Μάρκου από τη θεόσωστη επαρχία της Μόρφου, που τότε ονομαζόταν Βασίλειο των Σόλων.

Με αυτόν τον τρόπο οι Απόστολοι θεμελιώνουν στο πρόσωπο του Αγίου Ηρακλειδίου την απαρχή του χριστιανισμού στην περιοχή μας.

Ύστερα, με το πέρασμα των Αγίων Αποστόλων Βαρνάβα και Μάρκου, η θεά Αφροδίτη-Μορφώ μεταμορφώνεται σε Θεομόρφου. Κατά τη Β αποστολική περιοδεία, το 49 μ.Χ., οι Απόστολοι Βαρνάβας και Μάρκος αποβιβάζονται στο γειτονικό προς τη Μόρφου ακρωτήριο της Κορμίας ακτής, του κατοπινού Κορμακίτη. Εκεί, οι απόστολοι, συναντούν και βαπτίζουν τους ιερείς της Αφροδίτης, Αρίσωνα και Τίμωνα. Στη συνέχεια η Λαμπαδής της Σολέας, γενέτειρα του Αποστόλου Τίμωνα, τους φιλοξενεί.

Στην περιοχή της Έσω Γαλάτας διασώζονται τα ερείπια εξωκλήσιου επ' ονόματι του Αποστόλου Τυχικού. Στις μέρες μας, οι ευσεβέστατοι κάτοικοι Γαλάτας ανήγειραν δίπλα από τα ερείπια ναό ξυλόστεγο εύμορφον και κατανυχτικότατον επ' ονόματι του ηγαπημένου αποστόλου τους Τυχικού. Φυλάσσεται δε στο χωριό τους, στο ναό της Παναγίας της Οδηγήτριας, παλαιά εικόνα του Αποστόλου Τυχικού, και σώζεται τοιχογραφία του στον κατάγραφο ναό του Οσίου Σωζομένου. Σύμφωνα με τον βίο του Αγίου Αυξιβίου Επισκόπου Σόλων, ο Απόστολος Τυχικός απεστάλη από τον

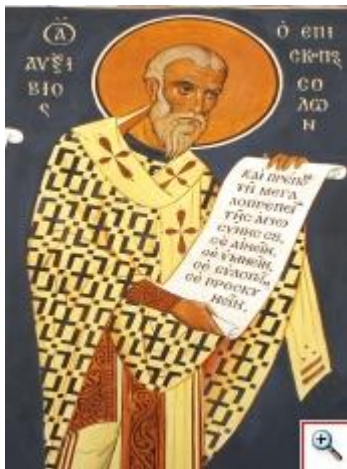
Απόστολο Παύλο στην Νεάπολη (Λεμεσό) για να θεμελιώσει την αλήθεια του Χριστού στην αρτιγέννητη επισκοπή της. Εκεί στο ύψωμα της Αγίας Φύλας σώζονται τα ερείπια βυζαντινού ναού. Η τιμή του αποστόλου Τυχικού στη Γαλάτα, όπως και στα Μέσανα της Πάφου, κατά την άποψή μας, αποτελεί ακόμη μια μαρτυρία της αποστολικής διαδρομής και παρουσίας των αποστολικών ανδρών, Παύλου, Βαρνάβα, Τυχικού, Τίμωνα και Ηρακλειδίου στην ευλογημένη περιοχή μας.

Μετά τον μαρτυρικό θάνατο του Αποστόλου Βαρνάβα στη Σαλαμίνα (11 Ιουνίου, πιθανότατα 57-60 μ.Χ.), ο Ευαγγελιστής Μάρκος έχοντας ως συνοδούς τον Ρόδωνα και Τίμωνα φτάνει κυνηγημένος από τους Εβραίους στον Λιμνίτη, λιμάνι του βασιλείου των Σόλων. Εκεί γίνεται η ιστορική συνάντηση, βάπτισμα και χειροτονία του πρώτου ιεράρχη των Σόλων, Αγίου Αυξιβίου.

Όπως διαβάζουμε στον Βίο του Αγίου Αυξιβίου «όταν έφτασαν στην κώμη του Λιμνίτη, συνάντησαν τον μακάριο Αυξίβιο (...). Ο Απόστολος, βλέποντας ότι είχε πόθο για τον Χριστό και ότι ήταν άνδρας πιστός και λόγιος, τον κατήχησε επαρκώς, τον δίδαξε το λόγο της αληθείας του Θεού, κατέβηκε στην πηγή και τον εβάπτισε εις το όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος. Όταν τον βάπτισε, επέθεσε τα χέρια του επάνω του και του έδωσε το Πνεύμα το Άγιον. Έπειτα τον χειροτόνησε επίσκοπο, τον δίδαξε πως πρέπει να κηρύττει το ευαγγέλιο του Χριστού και τον έστειλε στην πόλη των Σολίων.»

Ο Άγιος Αυξίβιος Α΄ Επίσκοπος Σόλων

Όμως, η αποστολική ρίζα της Εκκλησίας των Σόλων φτάνει κατά κάποιο τρόπο και μέχρι τον απόστολο των εθνών. Ο Απόστολος Μάρκος, μετά την αναχώρησή του από την Κύπρο συναντά τον Παύλο και τον ενημερώνει για τα της Κύπρου. Διαβάζουμε σχετικά στον Βίο του Αγίου Αυξιβίου: «Όταν ο Παύλος πληροφορήθηκε ότι ο Βαρνάβας κοιμήθηκε και όταν συνειδητοποίησε ότι δεν υπάρχει κανένας απόστολος στην Κύπρο, για να διδάσκει και να ευαγγελίζεται τον Χριστό, έστειλε τον Επαφρά, τον Τυχικό και κάποιους άλλους στην Κύπρο, στον Αρχιεπίσκοπο του νησιού, τον Ηρακλείδη, στον οποίο έγραψε να χειροτονήσει τον Επαφρά επίσκοπο στην Πάφο, τον

Τυχικό στη Νεάπολη και τον καθένα από τους άλλους σε διάφορες πόλεις. «Πήγαινε και στην πόλη των Σολίων και αναζήτησε εκεί έναν Ρωμαίο άνδρα, που ονομάζεται Αυξίβιος. Αυτόν να καταστήσεις επίσκοπο των Σόλων». Λίγο αργότερα, εφαρμόζοντας τις ιεραποστολικές οδηγίες του Παύλου, ο Ταμασού Ηρακλείδιος ενθαρρύνει τον Άγιο Αυξίβιο να εισέλθει στους ειδωλολατρικούς Σόλους όπου στο εξής, για τα επόμενα πενήντα χρόνια, ο Αυξίβιος θα αυξάνει τον λόγο των Αγίων Αποστόλων και θα θεμελιώνει την αποστολική επισκοπή των Σόλων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η πληροφορία που μας δίνει ο Βίος του Αγίου Αυξιβίου που παρέφρασε ο Άγιος Μακάριος Νοταράς, σχετικά με το έτος κοιμήσεως του Αγίου Αυξιβίου, ο οποίος αναφέρει: «Σωθέντος εν έτει 115 μ. Χ.»

Ο Άγιος Αυξίβιος Β΄ Επίσκοπος Σόλων

Τον Άγιο Αυξίβιο διαδέχεται στον επισκοπικό θρόνο ο Άγιος Αυξίβιος Β΄ . Όπως, διαβάζουμε στον βίο του Αγίου Αυξιβίου Α΄, μια μέρα καθώς κήρυττε, ήρθε κάποιος από την περιοχή του Σολοποταμίου, με το όνομα Αυξίβιος κι έπεσε στα πόδια του παρακαλώντας τον να τον βαπτίσει. Τότε, ο Άγιος Αυξίβιος, αφού τον κατήχησε, τον βάπτισε στο όνομα της ομοουσίου Τριάδος. Ο δε

νεοβαπτισθείς Αυξίβιος από το Σολοποτάμιο, έμεινε μαζί με τον Επίσκοπο του, μιμούμενος τον διδάσκαλό του σε όλα.

Μια μέρα ο Αυξίβιος, ο μαθητής του Αγίου Αυξιβίου, βγήκε έξω από την πόλη κατευθυνόμενος προς τον τόπο τον καλούμενο «του Ταρίχου», για να συνομιλήσει με κόσμο. Κάποια στιγμή σταμάτησε για λίγο να ξεκουραστεί στη σκιά ενός δέντρου. Καθώς κοιμόταν, πλήθος μυρμηγκία σχημάτισαν κύκλο πάνω στην κεφαλή του σαν να τον στεφάνωναν. Όταν ο Άγιος Αυξίβιος πέρασε από την περιοχή και είδε τον μαθητή του να τον στεφανώνουν τα μυρμηγκία, αντιλήφθηκε, κατόπιν θείας φωτίσεως, ότι το στεφάνι αυτό προμήνυε την αξία της ιεροσύνης του, αφού τα μυρμηγκία συμβολίζουν τη διέγερση του οκνηρού νου προς την επιθυμία αγαθών έργων. Δηλαδή, ο μαθητής του επρόκειτο να καθίσει στον θρόνο του καλού δασκάλου και ποιμένα.

Έτσι, μετά από 50 χρόνια αρχιερατείας ο Άγιος Αυξίβιος προαισθανόμενος την κοίμηση του, κάλεσε όλους τους πατέρες κι αφού τους ζήτησε να μείνουν σταθεροί στην πίστη και στις διδασκαλίες που τους παρέδωσε, κάλεσε κοντά του τον μαθητή του Αυξίβιο κι αφού τον ασπάστηκε του είπε: Ο Θεός σε διάλεξε για ιερέα κι εσύ θα είσαι ο ποιμένας της ποιμνης του Χριστού, ορίζοντας τον με αυτόν τον τρόπο διάδοχο του στην Επισκοπή των Σόλων.

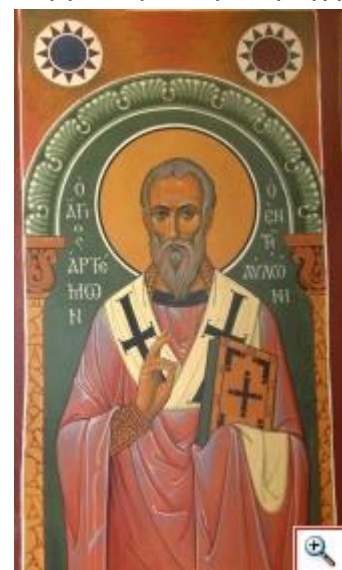
Β΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (115-7ος αι. μ.Χ.)

Μάρτυρες, ο Άγιος Αρτέμων ο φωτιστής του κάμπου της Θεομόρφου, Επίσκοποι Σόλων

Οι Μάρτυρες - Ο Άγιος Αρτέμων

Τον 3ο αιώνα, μαρτυρούν στην Σολίαν οι Μάρτυρες Αλέξανδρος και Άμμων με είκοσι μαθητές τους. Με το μαρτυρικό τους αίμα ποτίζουν με θεία ενέργεια τα ευλογημένα χώματα της Θεομόρφου. Στις αρχές του 4ου αιώνα φθάνει από την Μικρά Ασία ο τρίτος, μετά τους δύο Αυξιβίους Επισκόπους Σόλων, φωτιστής του κάμπου της Θεομόρφου, Άγιος Αρτέμων ο οποίος βαπτίζει στην περιοχή Αυλώνας .

Ο βίος του, ο οποίος, διασώζεται στον Κώδικα 259 της Μονής του Αγίου Σάββα Ιεροσολύμων, γράφτηκε στην Κύπρο το 1089/1090 και πρόκειται προσεχώς να εκδοθεί από τη Μητρόπολη Μόρφου. Μετά από θαυμαστή δ'ιάσωσή του από μαρτύριο, ο άγιος από το Ανεμούριο της Μικράς Ασίας φτάνει στο ακρωτήριο της Κύπρου Κορμακίτη, σημερινό Κορμακίτη. Στη συνέχεια πηγαίνει σε έναν τόπο που λέγεται Αυλών (κοντά στο σημερινό χωριό Αυλώνα της περιοχής Μόρφου), τον οποίο καθαρίζει από τα ακάθαρτα πνεύματα. Ο Αρτέμων πεθαίνει και ενταφιάζεται στην Αυλώνα της Μόρφου και προς τιμήν του

ανεγείρεται εκεί βασιλική. Το αγίασμά του που αναβλύζει εκεί, γίνεται βαπτιστήριο, οπότε γίνονταν οι βαπτίσεις των βρεφών, και τελούνταν μεγάλα θαύματα. Ο ναός τούτος του Αγίου, συμφώνως πάντοτε προς τον ως άνω *Βίο*, κατέστη πανορθόδοξο προσκύνημα, ξακουστό μέχρι και την Κωνσταντινούπολη. Οι παραδόσεις, που διασώζει ο θαυμαστός αυτός *Βίος*, επαληθεύθηκαν προσφάτως, σε μεγάλο τουλάχιστον βαθμό, με τον συνδυασμό δύο σημαντικών τεκμηρίων, συμφώνως και προς σχετική επιστημονική ανακοίνωση: α) Τον εντοπισμό στον χώρο του αρχαίου *Αυλώνας* (κοντά στα σημερινά χωριά Αυλώνα και Ακάκι Μόρφου) καταλοίπων βασιλικής με μωσαϊκό δάπεδο και βάση Βαπτιστηρίου μικρών διαστάσεων, που χρονολογούνται στα τέλη του 4ου/αρχές του 5ου αιώνα και, β) τη μοναδική, γνωστή σήμερα, αναφορά σε χειρόγραφο της εν Κύπρω Μονής Σταυροβουνίου (σπάραγμα κυπριακού Λειτουργικού Τυπικού των αρχών του 14ου αι.), για τη μέχρι και τότε ύπαρξη του λειψάνου του Αγίου Αρτέμονος «*εν τω Αυλώνι της Σολίας, ήγουν της Κύπρου*», και τον εορτασμό του στη νήσο στις 13 Απριλίου, μαρτυρία που επιτρέπει την πιθανότατη ταύτιση των σωζομένων ως άνω καταλοίπων παλαιοχριστιανικής βασιλικής προς τον αναφερόμενο στον *Βίο* του Αγίου Αρτέμονος (*BHG*³ 175) ναό του στον Αυλώνα της Κύπρου. Αναμένεται βεβαίως μία συστηματική αρχαιολογική ανασκαφή της βασιλικής, αλλά και του ευρύτερου χώρου, η οποία θα διαλευκάνει πολύ περισσότερο τα πράγματα.

Τεμάχιο του ιερού λειψάνου του Αγίου σώζεται σε παλαιά ξύλινη λειψανοθήκη σε σχήμα αρτοφορίου στην Ιερά Μονή Κύκκου (σήμερα στο Μουσείο της Μονής), στην οποία υπάρχουν λείψανα και άλλων Κυπρίων η εν Κύπρω τιμωμένων Αγίων. Ο Αρτέμων τιμήθηκε διαχρονικώς σε πλείστα μέρη του νησιού, λόγω των ανά τους αιώνες ποικίλων του θαυμάτων, όπως στα χωριά της Μεσαορίας Ορνίθι (όπου μεσαιωνικός του ναός, η αρχική φάση του οποίου ίσως βυζαντινής εποχής), Αφάντεια (νεώτερος ναός του, όπου γινόταν μεγάλη θρησκευτική εμποροπανήγυρη πριν το 1974) και Άσκεια (Άσσια), αλλά και στα χωριά Αθιένου, Αγγαστίνα και Αναρίτα, όπου και προσκυνηματικές του εικόνες (τέλους 18ου/αρχών 19ου αι.). Η μνήμη του τελείται στις 8 Οκτωβρίου, 24 Μαρτίου και 13 Απριλίου.

Επίσκοποι Σόλων

Για τον βίο του Αγίου Αυξιβίου Β' δεν γνωρίζουμε πολλά. Όμως γνωρίζουμε ότι μετά την κοίμησή του, τον διαδέχεται ο Θεμισταγόρας, ο αδελφός του Αγίου Αυξιβίου Α', που μαζί με τη μακαρία σύζυγό του, διακόνισσα Τιμώ, ήρθαν από τη Ρώμη για να ενισχύσουν το έργο του αδελφού τους.

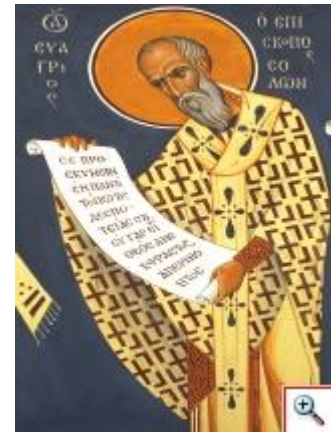
Στις Οικουμενικές Συνόδους, οι επίσκοποι των Σόλων είναι παρόντες, ορθοτομούντες λόγον αληθείας. Οι άγιοι Επίσκοποι Σόλων Πατέρες Αυξιβίος Γ', Ευάγγριος, Ευστάθιος, Επιφάνιος, Στρατόνικος, οριοθετούν την αλήθεια της πίστεώς μας και διαφυλάττουν το λαό από αιρέσεις και κακοδοξίες.

Ο Άγιος Αυξιβίος Γ'

Στην τοπική Σύνοδο, που έγινε στη Σαρδική το 343, η Επισκοπή των Σόλων συμμετείχε με έναν άλλο Αυξίβιο, τον Γ΄, ο οποίος υπογράφει πρώτος τα πορίσματα της Συνόδου, προφανώς λόγω του ότι ήταν ο αρχαιότερος των επισκόπων που έλαβαν μέρος στη Σύνοδο.

Ο Σόλων Ευάγριος

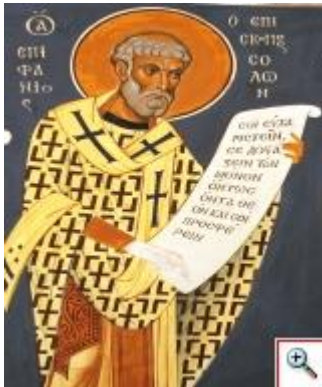
Στην Γ΄ Οικουμενική Σύνοδο που συνεκλήθη από τον Αυτοκράτορα Θεοδόσιο τον Β τον μικρό στην Έφεσο, το 431, της οποίας προήδρευε ο Άγιος Κύριλλος Αλεξανδρείας, οι άγιοι Πατέρες καταδίκασαν τις διδαχές του Αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Νεστορίου ο οποίος υπερτονίζει την ανθρώπινη φύση του Ιησού έναντι της Θείας, λέγοντας ότι η Μαρία γέννησε τον άνθρωπο Ιησού και όχι τον Θεό. Η Σύνοδο λοιπόν διακήρυξε ότι ο Ιησούς είναι τέλειος Θεός και τέλειος Άνθρωπος, με πλήρη ένωση των δύο φύσεων και απέδωσε επίσημα στην παρθένο Μαρία τον τίτλο της Θεοτόκου. Η Επισκοπή Σόλων συμμετείχε με τον Ευάγριο. Εδώ αξίζει να αναφερθούμε σ' ένα γεγονός το οποίο λάμπρυνε την Κυπριακή Εκκλησία. Όταν ο Αρχιεπίσκοπος Αντιοχείας προσπάθησε να καταργήσει το αυτοκέφαλο της Εκκλησίας Κύπρου, οι Κύπριοι Αρχιερείς κατάγγειλαν την ενέργειά του αυτή. Υπερασπίστηκαν με σθένος το αυτοκέφαλο της Κύπριδος Εκκλησίας, ο Κουρίου Ζήνων και ο Σόλων Ευάγριος.

Το γεγονός σώζεται στα πρακτικά της Συνόδου, όπου στην ερώτηση του Αγίου Κυρίλλου «Τι επεδίωκε ο Αντιοχείας εις την Κύπρο;» καταγράφεται η απάντηση του Ευαγρίου Σόλων: «Να υποτάξει το νησί μας και να αρπάξει το δικαίωμα της χειροτονίας. Αυτό σχεδίαζε, παρά τους κανόνες και τη συνήθεια που ακολουθείτο από την αρχή». Τότε, η Αγία Σύνοδος ερωτά: «Υπήρξε οποιαδήποτε προηγούμενο χειροτονίας Επισκόπου Κωνσταντίας, (εννοεί Αρχιεπισκόπου) από τον Αντιοχείας»; Και ο Επίσκοπος Κουρίου Ζήνων, είπε: «Ποτέ. Από την εποχή των Αγίων Αποστόλων μέχρι σήμερα, κατ' ουδένα τρόπο, μπορεί να αποδειχτεί ότι υπήρξε ποτέ ανάληψη της Αντιοχείας, πολύ περισσότερο ότι έκανε χειροτονία η ότι αυτός η οποιοσδήποτε άλλος, έδωσε το δικαίωμα να γίνονται χειροτονίες στο νησί μας». Ερωτά και πάλι ο Άγιος Κύριλλος Αλεξανδρείας: «Μήπως ο Τροΐλος, ο αγίας και μακαρίας μνήμης επίσκοπος που ήδη αναπαύεται, η ο προκάτοχός του, αγίας μνήμης Σαββίνος, η ο σεβαστός Επιφάνιος, είχαν χειροτονηθεί από οποιαδήποτε άλλη σύνοδο;»

Και οι επίσκοποι Σόλων Ευάγριος και Κουρίου Ζήνων απαντούν: «Και αυτοί τους οποίους μνημονεύσατε και οι πριν από αυτούς αγιότατοι επίσκοποι από τον καιρό των αγίων Αποστόλων, που ήσαν όλοι Ορθόδοξοι, είχαν εγκαθιδρυθεί από τους ίδιους τους Κυπρίους. Ουδέποτε ο Επίσκοπος Αντιοχείας η και οποιοσδήποτε άλλος Επίσκοπος αναδείχθηκε σε χειροτονία στην επαρχία μας».

Και έτσι, η Γ' Οικουμενική Σύνοδος κατοχύρωσε το αυτοκέφαλο της Εκκλησίας της Κύπρου με τον 8ον κανόνα της.

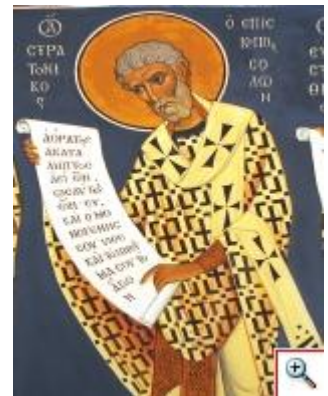

Ο Σόλων Επιφάνιος

Στην Δ' Οικουμενική Σύνοδο που συνεκλήθη από τον Αυτοκράτορα Μαρκιανό και τη σύζυγο του Αυγούστα Πουλχερία στη Χαλκηδόνα το 451, για να καταπολεμήσει τη διδασκαλία του Αρχιμανδρίτη Ευτυχούς, ο οποίος έλεγε ότι η θεία φύση του Χριστού απορρόφησε πλήρως την ανθρώπινη (Μονοφυσιτισμός), η Επισκοπή των Σόλων παρέστη με τον επίσκοπο Επιφάνιο, ο οποίος σε ορισμένες πράξεις αντιπροσώπευσε τον Άγιο Ολύμπιο, Αρχιεπίσκοπο Κύπρου.

Ο Σόλων Στρατόνικος

Στην ΣΤ' Οικουμενική Σύνοδο που συνεκλήθη από τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Δ' Πωγωνάτο στην Κωνσταντινούπολη το 680, για να επιβεβαιώσει την πλήρη και αληθινή ενανθρώπιση του Ιησού Χριστού έναντι της αντίθετης διδασκαλίας των Μονοθελητών και να διατυπώσει ότι ο Χριστός έχει Θεία και Ανθρώπινη θέληση, με την ανθρώπινη να υποτάσσεται στη Θεία θέληση, συμμετείχε ο Επίσκοπος Σόλων Στρατόνικος.

Ο Σόλων Ευστάθιος

Στην Ζ' Οικουμενική Σύνοδο που συνεκλήθη από τον Αυτοκράτορα Κωνσταντίνο ΣΤ και τη μητέρα του Ειρήνη την Αθηναία στη Νίκαια της Βιθυνίας, στο Ναό της Αγίας Σοφίας, το 787, έγινε η αναστήλωση των εικόνων και καταδικάστηκε η εικονομαχία καθώς και η ιδέα της σχηματοποίησης της αόρατης και άυλης Τριάδας. Επίσης, εκφράστηκε το δόγμα ότι «ο Λόγος σαρξ εγένετο και εσκήνωσεν εν ημίν». Εφόσον λοιπόν ο Λόγος παίρνει σάρκα και οστά και σκηνώνει ανάμεσα στους ανθρώπους, και οι άνθρωποι μετέχουν στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας τρώγοντας και πίνοντας τη Σάρκα και το Αίμα Του, μπορούμε και να εικονίζουμε τη μορφή Του, όπως και τη μορφή των αγίων τους οποίου αγιάζει ο Λόγος. Διότι, όπως λέει ο Μέγας

Βασίλειος, «η τιμή αναβιβάζεται εις στο πρωτότυπο. Όχι λατρευτικά, αλλά τιμητικά», η Επισκοπή Σόλων συμμετείχε με τον επίσκοπο Ευστάθιο.

Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ (7ος -10ος αι. μ.Χ.)

Αραβικές Επιδρομές,

Ακρίτες και Μόρφου,

οι 300 όσοι της Συρο-Παλαιστίνης

και η μετοικεσία τους

στην Κύπρο, Μικρασία - Μόρφου

Το 649 οι Σόλοι γνωρίζουν για πρώτη φορά τις ληστρικές επιδρομές των Αράβων και τούτο επαναλαμβάνεται και τον επόμενο χρόνο, το 650, όπως καταγράφεται στην μεγάλης αξίας επιγραφή των Σόλων. Ας την αναγνώσουμε, προς γνώσιν και συμμόρφωσιν: «Πολλή ειν' η αγαθότητα του φιλόανθρωπου Θεού, / ανείπωτη η ανεξικακία του κι ανεξιχνίαστες οι βουλές του. / Γιατί όσο θέλει είναι

καρτερικός / και πάλι ως αγαθός παιδαγωγεί, / πατέρας στοργικός που με έλεος οδηγεί σ' επιστροφή και / διόρθωση· / γιατί ούτε κρίνει ανελέητα, ούτε άκριτα ελεεί. / Στα χρόνια λοιπόν της Ινδικτιώνος Ζ του Διοκλητιανού έτους / ΤΞΕ, / απ' τις δικές μας αμαρτίες έγινε επέλαση ενάντια στο νησί / όπου πολλοί σκοτώθηκαν / κι ίσαμε εκατόν είκοσι χιλιάδες αιχμαλωτίστηκαν· / κι ύστερα πάλι, την επόμενη χρονιά, / χειρότερη επέλαση υπέστη το νησί / όπου σφαχτήκαν πιότεροι από πριν και αιχμαλωτίστηκαν· / κι άλλες χιλιάδες, ίσαμε πενήντα [...λα], / και τη βασιλική κι όλο το επισκοπείο, τον τόπο των αγίων / επισκόπων κι άλλα που στόλιζαν τον τόπο των αγίων / [...] κι έγινε σπίτι και στο α[...] / και σ' άλλα μέρη του νησιού έγινε ο επάρατος σεισμός / άλλος [...] της σπλα[...] να με του Θεού τη συγκατάθεση / έτσι που γκρεμίστηκε και η αγία εκκλησία / Κίνησε ζήλο και προθυμία στον Ιωάννη, τον όσιο πρόεδρο / της [...] / που με πολλή φροντίδα όλα τούτα τα ερειπωμένα τα / ξανάχτισε[...] / κι αφού τα στέγασε, ύστερα τα στόλισε και συμπλήρωσε το / έργο προς δόξα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος / Ινδικτιώνος ΙΓ' του 355 κατά το έτος του Διοκλητιανού».

Οι αραβικές επιδρομές διήρκεσαν από τον 7ο μέχρι και τον 10ο αιώνα. Τον 10ο αιώνα επανεπιδρομείται η Κύπρος στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία και γίνεται προκεχωρημένο φυλάκιο της Ρωμιοσύνης στην καθ' ημάς Ανατολή.

Ακρίτες

Τον 7ο αιώνα αρχίζει η ιστορία της Θεομόρφου. Μια ιστορία που περιλαμβάνει τους Ακρίτες, τον Διγενή Ακρίτα και τα παλικάρια του, τους προστάτες των άκρων, των ορίων, των συνόρων της Ρωμιοσύνης, τους μεγάλους μάρτυρες Μάμα τον Μυροβλύτη και Γεώργιο τον Τροπαιοφόρο.

Πολλοί ιστορικοί, μεταξύ αυτών και ο Κωνσταντίνος Σάθας, χρονολογούν την απαρχή των Ακριτών στην Κύπρο σ' αυτά τα δύσκολα χρόνια των αραβικών επιδρομών. Αυτή την περίοδο μειώνεται δραματικά ο πληθυσμός του νησιού. Οι Άραβες, στοχεύοντας να αποδυναμώσουν τις παράλιες πόλεις, καταστρέφουν και λεηλατούν, αιχμαλωτίζοντας χιλιάδες χριστιανούς. Ο απώτερος στόχος τους είναι να αποδυναμώσουν την βυζαντινή επαρχία της Κύπρου, σχεδιάζοντας μελλοντικούς εποικισμούς Αράβων μουσουλμάνων.

Στα σχέδια των Αράβων, απαντούν οι αυτοκράτορες του Βυζαντίου, Τιβέριος ο Αψίμαρος (698-705) και Ιουστινιανός ο Β' ο Ρινότμητος (685-695 και 705-711), αποστέλλοντας τους Μαρδαίτες Ακρίτες στην βόρεια περιοχή της Κύπρου. Οι Μαρδαίτες Ακρίτες κατάγονται από τα μαύρα όρη της βορείου Συρίας, το μέχρι σήμερα ονομαζόμενο «Αμανό Όρος», το Μέλαν Όρος των Βυζαντινών. Ήταν φύλακες στις κλεισούρες των συνόρων, στα περάσματα δηλαδή των βουνών. Οι Βυζαντινοί τους μετέφεραν από τη βόρεια Συρία στα όρη του Λιβάνου, όπου και έγιναν ο φόβος και ο τρόμος των Αράβων. Κατά τον Άγιο Θεοφάνη, αποτελούσαν «το χαλκούν τείχος που εμπόδιζε τους Άραβες να εισβάλουν στις βυζαντινές επαρχίες της Μικράς Ασίας και της Ανατολής». Το 688 μ.Χ. ο αυτοκράτωρ Ιουστινιανός ο Β', ο Ρινότμητος, συνήψε συμφωνία με τον χαλίφη της Δαμασκού Αβιμέλεχ, ως αποτέλεσμα της οποίας απέσυρε το τάγμα των Μαρδαϊτών από τον Λίβανο και την Συρία, και τους μετέφερε στην ναυτική βάση της Αττάλειας καταστρέφοντας, κατά τον Θεοφάνη, ένα χάλκινο τείχος, «χάλκεον τείχος διαλύσας» .

Όπως σχολιάζει χαρακτηριστικά ο Θεοφάνης: «και απέσυρεν ο βασιλιάς τους Μαρδαίτες δώδεκα χιλιάδες και ακρωτηρίασεν το Ρωμαϊκόν κράτος, (...) έκτοτε η Ρωμανία έχει υποστεί τα πάνδεινα από τους Άραβες μέχρι τα τώρα». Απ' τη δική μας πλευρά, οι σύγχρονοι αναγνώστες της ιστορίας, με δυσκολία συγκρατιόμαστε να μην αναφωνήσουμε κι εμείς το στερεότυπο «η ιστορία επαναλαμβάνεται», αφού το ίδιο περίπου έργο παίχτηκε το 1967, όταν η ελληνική χούντα εγκατέλειψε την Κύπρο -με μόνο κίνητρο την ηλιθιότητα άραγε;- αποσύροντας την ελληνική μεραρχία από το νησί...

Το 690, πάντοτε κατά την *Χρονογραφία* του Αγίου Θεοφάνη, ο Ιουστινιανός ο Β', «εξ ανοίας», λόγω ανοησίας δηλαδή, διέκοψε την ειρήνη με τον Αβιμέλεχ. Γιατί, λόγω της αφροσύνης του,

αποπειράθηκε να μετακινήσει τον πληθυσμό της νήσου Κύπρου, «...και πλήθος Κυπρίων περώντων κατεποντίσθη, και από αρρωστίας ώλοντο και οι λοιποί εστράφησαν εις Κύπρον», μεταφέροντάς τον στην Κύζικο του Ελλησπόντου.

Οι Ακρίτες, τον 7ο αι., μεταφέρονται άλλοι στην Ελλάδα και άλλοι, όπως προείπαμε, στα μέρη της βόρειας Κύπρου. Όπως αναφέρει ο Κωνσταντίνος Σάθας, μετά τον επαναπατρισμό των Κυπρίων: «Οι κάτοικοι δια τον φόβον των Σαρακηνών παρεκάλεσαν τον βασιλέα να πέμψει αρματωλούς (λας των αρμάτων)». Το επιβεβαιώνει και ο χρονικογράφος Λεόντιος Μαχαιράς: «Ο βασιλεύς γροικώντας την παρακάλεσίν τους, έπεμψεν πολύν λαόν των αρμάτων εις βλέπισιν του αυτού τόπου (...) και εκράχτην Στρατία δια τους Στρατιώτας». Ένα από τα κέντρα τους, ίσως το σημαντικότερο, είναι και η πολίχνη της Θεομόρφου. Έχουν δε ως προστάτες αγίους, τους μεγάλους μάρτυρες Μάμα και Γεώργιο. Αυτό αποτυπώνεται γλαφυρά στο ακριτικό άσμα του Θεοφυλάκτου, το οποίο διασώζει ο Αθανάσιος Σακελλάριος: «Ο βασιλέας Αλέξανδρος Αλεξανδροπολίτης, / έκαμεν μίαν γεορτήν μικρήν και μίαν γεορτήν μεάλην / έκαμεν μίαν τ' άϊ Γεωρκού και μίαν τ' άϊ Μάμα, / εκάλεσεν τους άρκονταις, κη ούλον τ' αρκοντολοίιν, / εκάλεσεν και τους φτωχούς κη ούλον το φτωχολοίιν, / τραπέζιν εν 'που έβαλεν κη εκάτσασι να φάσιν... / Φέρτε μου το κοντάριν μου που ν' άϊς Γεώρκης πάνω, / Φέρτε μου το ματσούκιν μου που ' ν' άϊς Μάμας πάνω».

Από το πιο πάνω ακριτικό άσμα συνάγεται η σχέση των Ακριτών με την Κύπρο, η μετοικεσία αυτών και η αφομοίωσή τους από την κυπριακή Ρωμιοσύνη στους ευαίσθητους αιώνες 9ο, 10ο έως και μέσα του 11ου. Ο Κ. Π. Χατζηγιάννου δέχεται την άποψη του Gregory, αφού προηγουμένως είχε δεχθεί ότι η πρώτη εισαγωγή των ακριτικών τραγουδιών οφειλόταν σε «μετοικεσία». Ο Θ. Πιερίδης λέει: «στην Κύπρο μένουν ολοζώντανα τα τραγούδια αυτά της παλικαριάς και της αντίστασης των ξένων γιατί εξακολουθεί να υπάρχει η αιτία που τα γέννησε, ο ξένος».

Τα επείσακτα ακριτικά τραγούδια διαδόθηκαν, ωστόσο, στην νέα πατρίδα τους και αποβάλλοντας τα ξένα γλωσσικά τους στοιχεία, απέκτησαν ιθαγένεια και επιβίωσαν δυναμικά, έτσι που ο βασικός πρωταγωνιστής τους, ο Βασίλειος Διγενής Ακρίτας -ο οποίος έζησε πραγματικά τον 9ο αιώνα και γύρω από την προσωπικότητά του έπλεξε ο μύθος τις περικοκλάδες του - να θεωρείται ντόπιο ηρωικό πρόσωπο και να εγείρει για τον μελετητή τη δίκαιη απορία για τους τρόπους αυτής της εξάπλωσης, της αφομοίωσης, της τελικής επιβίωσης και μεταμόρφωσης. Κατά την πολύ εύστοχη ερμηνεία του φαινομένου από τον Σάθα, η εντονότατη παρουσία και επιβίωση για πολλούς αιώνες των απελατικών αυτών τραγουδιών, όπως τα αποκαλεί, σχετίζεται με την παρουσία των Ακριτών που πρώτος μεταφέρει στην Κύπρο ο Τιβέριος ο Β' το 698. Όπως αναφέρει ο Σάθας, υπήρξε μάλιστα μια σύμπραξη των Ακριτών της Αττάλειας και της Κύπρου κατά των Αράβων, με αποτέλεσμα να μην κατορθώσουν οι Άραβες να επιβάλουν την κυριαρχία τους στην Κύπρο, όπως έγινε στην περίπτωση της Κρήτης. Γι' αυτό και στην Κύπρο έχουμε αραβικές επιδρομές αλλά όχι αραβοκρατία όπως στην Κρήτη. Οι Ακρίτες αυτοί, σύμφωνα με τις ιστορικές πηγές ήσαν

πρωτευόντως ναυτικοί με έδρα την Αττάλεια και ναυτικούς σταθμούς στους κόλπους της Κύπρου. Στη συνέχεια γίνονται ακτοφύλακες και εντέλει αφομοιώνονται από την κοινωνία της Κύπρου. Η διαδικασία αυτή έχει χρονικό ορίζοντα από τον 7ο μέχρι τα μέσα του 11ου αιώνας. Τον 12ο αιώνα, γίνεται η πρώτη καταγραφή του έπους του Διγενή Ακρίτα.

Η μακαριστή Μάγδα Κιτρομηλίδου, αναφέρει ότι οι περισσότερες καταγραφές ακριτικών τραγουδιών έγιναν στις περιοχές της βορειοδυτικής Κύπρου. Μια επιπλέον ένδειξη για το που ρίζωσαν οι Ακρίτες πρόγονοί μας. Η μετεγκατάσταση Ακριτών στη Θεομόρφου και στις γειτονικές περιοχές της, άφησε τα ίχνη της στην παράδοση της μεταφοράς του Αγίου Μάμαντος από την Αλαγία της Αττάλειας. Λέει σχετικά ο Λεόντιος Μαχαιράς: «εις κιβούριν και δια χάριτος κυρίου επέσωσεν εις την Κύπρον, εις τον γιαλόν της τε Μόρφου. Και επικαλύφθην ενού καλού ανθρώπου να πάρη το ζευγάριν του και τους δύο του υιούς· και επήγεν, και εδήσάν το με το σχοινίν και επήραν το ως γοιόν έναν μικρόν πράμαν, το ποίον ήτον πολλά βαρετόν, ότι πολλοί άνθρωποι εθέλαν διαβάσειν μέγαν κόπον να το σύρουν· και όνταν ήλθεν εις τον τόπον οπού ευρίσκεται σήμερον, εστάθηκεν και δεν ημπόρεσεν τινάς να το σαλέψη· και έκτισαν ναόν και βρύει μύρος, και πολομά μεγάλα θαύματα εις ούλον τον κόσμον, πληγές αγιάτρευτες· και απού τον ζωγραφίζουον βρύει ιάματα, εις την Λευκωσίαν, εις την Λεμεσόον, εις την Αμμόχωστον, εις την Κλαυδίαν· |αν ήτον να γράψω τες γιάσες του ως του νάζουον δεν έφταννα».

Η ως άνω μαρτυρία του μεσαιωνικού χρονικογράφου Λεοντίου Μαχαιρά καταγράφει την άφιξη της σαρκοφάγου από τα μικρασιατικά παράλια «εις τον γιαλόν της Θεομόρφου» και επαληθεύεται από αρχαιολογικές ανασκαφές που διενεργήθηκαν το 1958 υπό τον Peter Megaw.

Κάτω από το πάτωμα του σημερινού ναού του Αγίου Μάμαντος στη Μόρφου, βρίσκονται τα ερείπια δύο παλαιοχριστιανικών βασιλικών και μιας βυζαντινής εκκλησίας που χτίστηκαν διαδοχικά η μία επί της άλλης. Άξιον προσοχής, είναι το ότι οι δύο παλαιοχριστιανικές βασιλικές οικοδομήθηκαν με τέτοιο τρόπο και προσανατολισμό που η μαρμάρινη σαρκοφάγος να είναι ενταγμένη στον βόρειο τοίχο των ναών, όπως βλέπουμε και στον σημερινό, τέταρτο, ναό του αγίου μας.

Κατά την περίοδο των αραβικών επιδρομών, από τον 7ο μέχρι τον 10ο αιώνα, τόσο η Κωνσταντινούπολις όσο και η Κύπρος, συνειδητοποιήσαν την αδυναμία τους να αποτρέψουν την επερχόμενη εξ ανατολών λαίλαπα. Η άμυνα της νήσου οργανώθηκε κατά τα πρότυπα των Ακριτών της Ανατολής. Συστάθηκε ένα στρατιωτικό σώμα, επονομαζόμενο στρατιά, που είχε την ευθύνη για την άμυνα και την προστασία των πληττόμενων πόλεων. Περαιτέρω, ανηγέρθησαν σε στρατηγικά υψώματα τα λεγόμενα καστρομονάστηρα, όπως αυτό του Αγίου Γεωργίου του Οριάτη.

Σε χειρόγραφο του 10ου αιώνας (970), που φυλάσσεται στο Παρίσι, βρίσκουμε την εξής συγκλονιστική μαρτυρία: «Εγράφη η παρούσα βίβλος|οικεία χειρί Νικήτα πρωτοσπαθαρίου και γεγονότος|δρουγγαρίου του πλοΐμου άντου |αδελφού Μιχαήλ πατρικίου πραι|πωσίτου και βέστου γεγονότος πρωτοβεστιαρίου Νι|κηφόρου του φιλοχρίστου|δεσπότου· όντος αυτού εν τω

δεσμοτηρίω Αφρικής· μηνί σεπτεμβρίω ινδ. ι', και επεδόθη εν τω ναώ [του αγίου|ενδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου του| Οριάτου πλησίον Θεομόρφου] εν έτει ,ςμοθ ινδ. ιδ .».

Η Μονή Αγίου Γεωργίου Οριάτη βρίσκεται πλησίον της Θεομόρφου και σήμερα στέκεται περήφανα στο ύψωμα του Ριγάτη, δίπλα από την κατεχόμενη κοινότητα Κυρά της Μόρφου. Στα βυζαντινά χρόνια, τον 10ο αιώνα, ονομαζόταν του Οριάτου, δηλαδή αυτού που φυλάττει τα όρια, τα σύνορα, τα άκρα, του Ακρίτα! Το δασυνόμονο επίθετο του Αγίου Γεωργίου, το

Οριάτης, σημαίνει αυτός που βρίσκεται στα όρια, ο Ακρίτας. Για άλλη μια φορά η παράδοση των Ακριτών της Θεομόρφου επιβεβαιώνεται από την παρουσία της μονής του Αγίου Γεωργίου του Οριάτου. Από το ύψωμα του Οριάτη, οι Ακρίτες και οι μοναχοί αγνάντευαν το πέλαγος της Παμφυλίας Κιλικίας. Βιγλάτορες της Ρωμιοσύνης. Ακρίτες της ορθόδοξης ψυχής μας!

Πάνω από τη σαρκοφάγο που βρίσκεται στον ναό του Αγίου Μάμαντος, βρίσκονται τρεις εικόνες: στο κέντρο, επί λέοντος καθήμενος, ο Άγιος Μάμας. Τον συνοδεύουν, στα δεξιά του ο Άγιος Δημήτριος ο Μυροβλύτης, σε κόκκινο άτι και στ' αριστερά του ο Άγιος Γεώργιος ο Τροπαιοφόρος, σε άσπρο άτι. Δίπλα από την Μονή του Αγίου Μάμαντος στην Μόρφου, οι Μορφίτες έκτισαν, τη δεύτερη δεκαετία του 20ου αιώνα, ναό του Αγίου Γεωργίου του Τροπαιοφόρου. Την ίδια εποχή οι Κατωζωδιάτες ανοικοδόμησαν στη στράτα της Ζωτίας τον Άγιο Γεώργιο των Ξαλώνων. Ευσεβής παράδοση, των πάππων και προπάππων μας, συνδέει με μονοπάτι την Μονή του Αγίου Γεωργίου του Οριάτη-Ριγάτη με το ξωκκλήσι του Αγίου Γεωργίου των Ξαλώνων. Στην περιοχή συνήθιζαν να λένε «έρκεται ο Ριάτης στα έξω αλώνια του».

Η Μόρφου απαντάται με την ονομασία Θεομόρφου στην γεωργιανή μετάφραση του Πνευματικού Λειμώνος του Ιωάννου Μόσχου. Ένα χειρόγραφο που εγράφη το 977, περιέχει συμπλήρωμα τριάντα εποικοδομητικών αφηγήσεων, που δεν ανήκουν στον Πνευματικό Λειμόνα και φέρουν την ακόλουθη επικεφαλίδα: «Τα κεφάλαια αυτά ευρέθησαν εις την Κύπρον εις τόπον καλούμενον Θεομόρφου». Από τους τύπους των κυρίων ονομάτων που χρησιμοποιούνται σ' αυτή τη μετάφραση, συνάγεται ότι πρέπει να έγινε από αραβική απόδοση του κειμένου και όχι από το ελληνικό πρωτότυπο. Από τα στοιχεία αυτά επιβεβαιώνεται η παρουσία στην Θεομόρφου της Κύπρου κατά τον 10ο αι. Γεωργιανών μοναχών και Χριστιανών Αράβων, πιθανώς μοναχών, καθώς και ενεργού μεταφραστικής δραστηριότητας. Αυτή την εποχή, τον 10ο αιώνα, ανοικοδομείται δυτικώτερα της Θεομόρφου από Γεωργιανούς επίσης μοναχούς η μονή πιθανότατα του Αγίου Μάμα στην Γυαλιά Πόλεως Χρυσοχούς. Τα μοναστήρια των Γεωργιανών στην Κύπρο συνδέονταν πνευματικά με τη μονή του Κουτσοβέντη στον Πενταδάκτυλο αλλά περισσότερο με τα μοναστικά κέντρα της βόρειας Συρίας και εννοώ του Αγίου Συμεών του Θαυμαστορίτου και του Νίκωνος του Μελανορείτου στο Μαύρο-Αμανό Όρος. Υπενθυμίζω την παρουσία του χωριού Συριανοχώρι,

πλησίον Θεομόρφου. Χωριό των Σύρων Ορθοδόξων που εγκαταστάθηκαν αυτή την περίοδο, μεταξύ 7ου και 10ου αιώνας, στην ως άνω κοινότητα. Στην δυτική αυλή του ναού του Αγίου Νικολάου Συριανοχωρίου, ορθώνονταν μέχρι πρόσφατα, ως το 2010, κίονες πιθανώς μεσοβυζαντινού ή παλαιοχριστιανικού ναού.

Οι όσιοι της Παλαιστίνης

Σύμφωνα με τον Θεοφάνη τον Ομολογητή, κατά την περίοδο 812-816, «πολλοί από τους Χριστιανούς της Παλαιστίνης, μοναχοί και λαϊκοί, καθώς και απ' όλη την Συρία έφθασαν στην Κύπρο, θέλοντας να γλιτώσουν από τα πολλά παθήματα που υφίσταντο από τους Άραβες... Στην Αγία Πόλη του Χριστού και Θεού μας οι σεβάσμιοι τόποι της αγίας Αναστάσεως, του Γολγοθά και οι λοιποί, βεβηλώθηκαν. Παρομοίως και οι περίφημες Λαύρες στην έρημο, όπως εκείνες του Αγίου Χαρίτωνος και του Αγίου Σάββα, αλλά και άλλες μονές και εκκλησίες, ερημώθηκαν. Αρκετοί Χριστιανοί δέχθηκαν μαρτυρικό θάνατο. Άλλοι πήγαν στην Κύπρο και από κει στην Κωνσταντινούπολη όπου τους δόθηκε φιλοξενία από τον ευσεβή βασιλιά Μιχαήλ και τον αγιότατο Πατριάρχη Νικηφόρο. Ο βασιλιάς δώρισε μια σημαντική μονή σ' εκείνους που είχαν έλθει στην Πόλη, ενώ σε όσους παρέμειναν στην Κύπρο, τόσο μοναχούς όσο και λαϊκούς, έστειλε τάλαντο χρυσού και φρόντισε να τους παράσχει πολλά από κάθε άποψη».

Το ίδιο γεγονός π εριγράφει ο Λεόντιος Μαχαιράς στο Χρονικό του: «Όταν οι Σαρακηνοί επήραν την γην της επαγγελίας, τότε εβγήκαν οι πτωχοί οι χριστιανοί απού εγλιτώσαν και επήγαν όπου ηύραν καταφύγιν· ήσαν αρχιεπισκόποι, επισκόποι, ιερείς και λαϊκοί, και επήγαν όπου φτάσαν. Και ήρταν και εις την περίφημον Κύπρον μία συντροφία, όπου ήσαν τ' (300) ονομάτοι, και γροικώντα ότι Έλληνες

εφεντεύγαν τον τόπον, δια τον φόβον επήγαν εις το έναν μέρος και εις το άλλον, και εσγάψαν την γην και εμπήκαν μέσα, και επροσεύχουνταν τω Θεώ, και ήσαν δύο τρεις αντάμα, και είχαν τινάν δουλευτήν απού τους εδούλευγεν το εχρειάζουνταν δια την ζωήν τους. Και εποθάναν εις το αυτόν νησσίν, και πολλοί εξ αυτών τους εφανερώθησαν δι' αγγέλου, άλλοι δια τα θαυμαστά θαύματα· μέσον τους ποίους ειδα και έμαθα πολλά κοιμητήρια, και πολομούν θαυμαστά θαύματα, και εινε χωρίς τα λείψανα και κοιμητήρια τους αρχιερείς και επισκόπους τους άνωθεν λαλημένους».

Ο ίδιος χρονικογράφος Λεόντιος Μαχαιράς γράφει περί της αφίξεως των 300 προσφύγων Πατέρων και αδελφών της Ανατολής που βρήκαν καταφύγιο στη γλυκιά χώρα της Κύπρου. Αναφερόμενος στους Αγίους Φανέντες γράφει: «και είναι από εκείνους τους 300 που έφυγαν από την Συρία». Δηλαδή, ο Μαχαιράς μας αποκαλύπτει εδώ για μοναδική φορά τον τόπο προέλευσης των 300 Πατέρων που πολλοί εξ αυτών αγιάζουν την

κυπριακή ευσέβεια μέχρι σήμερα, μας δίνουν υπόσταση, ταυτότητα και θεραπεία ψυχών και σωμάτων!

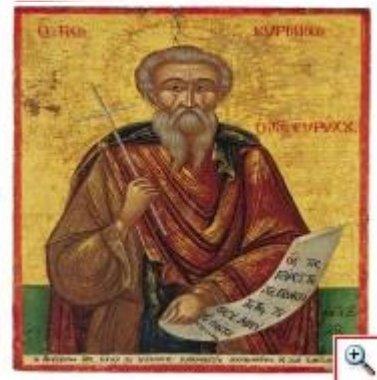
Κατά τον κώδικα του Λονδίνου, από τους ως άνω πρόσφυγες-ασκητές της Συροπαλαιστίνης ασκή-

τευσαν «εις την Θεομόρφου ο Άγιος Θεοδόσιος και ο Άγιος Πολέμιος». Χειρόγραφη σημείωση του τέλους του 14ου αιώνα μας πληροφορεί ότι λειτουργούσε ακόμη τότε ο ναός του Οσίου Θεοδοσίου στην Μόρφου. Στη γειτονική κοινότητα του Καλού Χωριού Λεύκας βρίσκουμε τοπωνύμιο με το όνομα «ο Πολέμιος».

Στη γειτονική με την Μόρφου κοινότητα Ζώδιας, ασκήτευσε ο Όσιος Ειρηνικός. Κατά τον ως άνω κώδικα του Λονδίνου: «προς την στραταν της Ζώτίας ο Άγιος Ειρηνικός». Σύμφωνα με τον Μενέλαο Χριστοδούλου, ο ναός του Αγίου Ειρηνικού πρέπει να βρισκόταν στη μεταξύ Μόρφου και Ζώδιας τοποθεσία, όπου το 1920 κτίστηκε ο ναός του Αγίου Γεωργίου των Ξαλώνων.

Η πεντάτρουλη εκκλησία των Αγίων Βαρνάβα και Ιλαρίωνος στην Περιστερώνα, χρονολογείται στις αρχές του 10ου αιώνας, είναι δε πιθανόν να αντικατέστησε προγενέστερη εκκλησία που κατέστρεψε η κατοίκηση ο Νταμιάνο το 911. Οι όσιοι της Περιστερώνας Βαρνάβας και Ιλαρίων κατάγονται από την Καππαδοκία και τα τίμια λείψανά τους ήλθαν δια μέσου της θάλασσας στον φιλόξενο κόλπο της Μόρφου, σε τόπο καλούμενο Στομάτιον, στην περιοχή Συριανοχωριού εκεί που ο Σερράχης

ενώνεται με τα αλμυρά νερά της θάλασσας. Την ίδια εποχή στην Μαραθάσα ασκήτευε ο Όσιος

Ιωάννης ο Λαμπαδιστής. Την εποχή αυτή, χωρίς να μπορούμε να προσδιορίσουμε με χρονολογική ακρίβεια, ασκητεύει στην Ευρύχου ο Όσιος Κυριακός ο της Ευρύχου, όπου και ο τάφος του η εκκλησία και τα αγία του λείψανα. Στην απέναντι κοινότητα της Κοράκου, προς τα μέρη της Φλάσου, σώζεται η εκκλησία του Αγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου του Επιτηδεώτη. Φαίνεται ότι κάτω από την τιμή του Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου κρύβεται ο

Όσιος Γεώργιος ο Επιτηδεώτης. Εξάλλου μέχρι σήμερα οι κάτοικοι της Κοράκου λένε «θα πάμε ν' άψουμεν το καντήλι του Παππο ύ». Η ως άνω εκκλησία είναι κατάλοιπο διαλελυμένης μονής. Αυτό λέει πολλά! Στην άνω Σολιά, στην αγιοτόκο κοινότητα της Γαλάτας φυλάσσονται τα λείψανα του οσίου και θεοφόρου πατρός ημών Σωζομένου, ως επίσης και κατάγραφος ναός επ' ονόματι του αγίου. Ο άγιος τιμάται την 20η Νοεμβρίου και είναι ο ίδιος που τιμάται και στην Γαλάτια Καρπασίας. Έτσι, τα δυό χωριά συνδέονται μ' έναν όσιο, αλλά και με το κοινό όνομα και πιθανότατα την κοινή

μικρασιατική καταγωγή. Εξάλλου στην Γαλάτα Σολέας οι παλαιότεροι καυχώνται για την ως άνω καταγωγή τους. Το πότε αφίχθησαν από την Γαλατία της Μικράς Ασίας, παραμένει ιστορικό μυστήριο. Κατά μία εκδοχή, ήρθαν τον 11ο αιώνα, όταν οι Σελτζούκοι Τούρκοι κατακυριεύσαν τα μέρη της καθ' ημάς Ανατολής. Λίγο πιο πάνω, στην Κακοπετριά, διασώζεται άλλος κατάγραφος ναός επ' ονόματι του Αγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου του Περαχωρίτη. Σε παλαιά αγιολόγια

βρήκαμε τους οσίους Γεώργιους, Επιτηδεώτη και Περαχωρίτη να τιμώνται την 12η του μηνός Οκτωβρίου. Ο Όσιος Σωζόμενος τιμάται και στην κοινότητα Γερακιών Μαραθάσας. Στο δρόμο που οδηγεί στην παλαιά Μονή του Κύκκου, μετά τις Γερακιές, στην το ποθεσία «Αγιοπέτρα» σώζεται προσκυνηματικός τόπος τον οποίο ο όσιος Σωζόμενος χρησιμοποίησε ως τόπο ασκήσεως και προσευχής. Μεταξύ

Αστρομερίτη και Πάνω Ζώδια υπάρχει σπήλαιο με την ονομασία ο «Σπήλιος του Σωζόμενου». Φαίνεται ότι ο άγιος Σωζόμενος μετακινείτο από τόπου εις τόπον, από την Καρπασία στον Αστρομερίτη στη Σολιά και Μαραθάσα.

Οι ως άνω όσιοι, Πολέμιος και Θεοδόσιος της Μόρφου, Ειρηνικός της Ζώδιας, Βαρνάβας και Ιλαρίων της Περιστερώνας, Ιωάννης Λαμπαδιστής της Μαραθάσας, οι

Όσιοι Γεώργιοι της Σολέας Επιτηδεώτης και Περαχωρίτης ως και ο όσιος Κυριακός της Ευρύχου, με τα ασκητικά τους δάκρυα και τα χαριτόβρυτά τους λείψανα αγίασαν την παλαιά επισκοπή των Σόλων, μετεμόρφωσαν την Μορφώ σε Θεομόρφου, τόπον όμορφον και θεόμορφον, κατ' εικόνα και ομοίωσιν Θεού.

Το 965 μια βυζαντινή στρατιωτική μονάδα υπό την αρχηγία του πατρικίου και στρατηγού Νικήτα Χαλκούτση, αποβιβάστηκε στην Κύπρο και έτσι επανενσωματώθη η νήσος των Αγίων ως θέμα στην Βυζαντινή Αυτοκρατορία, «πάσαν την νήσον των Ρωμαίων προσήγαγεν επικρατεία, τους Αγαρηνούς απελάσας εκείθεν δια Νικήτα πατρικίου του Χαλκούτση».

Δ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ (10ος -12ος αι. μ.Χ.)

Μεσοβυζαντινή περίοδος

Από τον 10ο αιώνα μέχρι και τον 12ο, η Κύπρος, και η Θεομόρφου βεβαίως, διαμορφώνει οριστικά το ορθόδοξο βυζαντινό της πρόσωπο. Μετά την ήττα των Βυζαντινών από τους Σελτζούκους Τούρκους το 1071 στη μάχη του Ματζικέρτ, η δυναστεία των Κομνηνών που βρισκόταν στον θρόνο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, επιλέγει, για εκκλησιαστικούς και στρατιωτικούς λόγους, την Κύπρο για να αποτελέσει το προκεχωρημένο φυλάκιο της Ρωμιοσύνης στη Μέση Ανατολή. Αυτή την εποχή, τέλη του 11ου αιώνα, μεγάλος αριθμός προσφύγων από τα μέρη της Μικράς Ασίας, δηλαδή Καππαδοκίας, Κιλικίας, Πισιδίας, εγκαταλείπουν τις πατρίδες τους και επιλέγουν να ζήσουν στην Κύπρο. Την ίδια περίοδο προσφυγοποιούνται πληθυσμοί από τη Συρία και όλως ιδιαίτερος από την Παλαιστίνη, φέρνοντας στην Κύπρο τα τιμαλφή της πίστεως τους. Οι ως άνω πρόσφυγες είναι Ρωμιοί της καθ' ημάς Ανατολής. Έτσι επιβεβαιώνεται και στη συγκεκριμένη περίπτωση αυτό που κάποτε είχε υποστηρίξει ο Darrouzès, ότι δηλαδή η πνευματική ενδοχώρα της Κύπρου ευρίσκεται απέναντι, στην Παλαιστίνη, στην Αντιόχεια και στις νότιες περιοχές της Μικράς Ασίας. Έτσι, την περίοδο αυτή κτίζονται από τους Κομνηνούς τα περίφημα κάστρα και μοναστήρια του Πενταδακτύλου και του Τροόδους, αφού έπρεπε ο λαός να οχυρωθεί τόσο στρατιωτικά όσο και πνευματικά. Την ευλογημένη αυτή περίοδο, πλην του Αγίου Μάμαντος στην Μόρφου και της γειτονικής Μονής του Αγίου Γεωργίου του Οριάτη στην Κυρά, ανοικοδομούνται οι μονές Παναγίας Ελεούσας του Κύκκου, Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή στην Μαραθάσα, Αγίου Νικολάου της Στέγης στην Κακοπετριά, Παναγίας της Ασίνου και Παναγίας του Άρακος στην βόρεια Πιτσιλιά.

Οι μονές αυτές βρίσκονται στα όρια της Επισκοπής των Σόλων στην οποία, φυσικά, ανήκει και η Θεομόρφου. Από τον 12ο αιώνα, ο αυτοκράτορας δωρίζει στην Ιερά Σταυροπηγιακή και Βασιλική Μονή Κύκκου, το μεγάλο μετόχι του Ξεροπόταμου στην Πεντάγια. Οι γειτονικές αυτές μονές με την πνευματική τους ακτινοβολία και το ορθόδοξό τους φρόνημα, γαλουχούν για αιώνες τους ορθόδοξους κατοίκους της Επισκοπής των Σόλων.

Η Κύπρος παρέμεινε ως θέμα-επαρχία της Ρωμανίας μέχρι την αποστασία του αντάρτη πρίγκιπα Ισαακίου του Κομνηνού. Λίγα χρόνια αργότερα, το τυραννικό καθεστώς που εγκαινίασε και διετήρησε επί μία επταετία ο Ισαάκιος Κομνηνός, καταλύεται από τον Ριχάρδο τον Λεοντόθυμο εν έτει 1191, κατά την διάρκεια της Γ' Σταυροφορίας. Ο Ριχάρδος απέτυχε να ελευθερώσει την αγία γη των Ιεροσολύμων. Ο Άγιος Νεόφυτος ο Έγκλειστος σχολιάζοντας την αποτυχία των σταυροφόρων, παρατήρησε εύστοχα και πικρά «ουδέ γαρ ηυδόκησε η πρόνοια κύνας εξεώσαι και λύκους αντεισάξαι». Η νησιωτική χώρα της Κύπρου «επράθη παρεγκλίνου διώκτου Φράγκοις, χρυσίου χιλιάδων λυτρών διακοσίων».

Ε΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (12ος -15ος αι. μ.Χ)

Φραγκοκρατία

Φεουδαρχία και απόπειρα εκλατινισμού

των Ορθοδόξων της Κύπρου

Έτσι, η Κύπρος πωλείται το 1192 στον Γάλλο φεουδάρχη Γουϊδο ντε Λουζινιάν και η Φραγκοκρατία εφαρμόζει την πάγια τακτική της σε Ανατολή και Δύση. Επιβάλλει φεουδαρχικό σύστημα διοίκησης σε ανθρώπους και πράγματα και αποπειράται να εκλατινίσει τον τοπικό ορθόδοξο πληθυσμό. Με σχετική βούλα του πάπα Ιννοκεντίου Γ΄, οι 14 επισκοπές της Κύπρου μειώνονται σε 4 (με έδρα τις πόλεις Λευκωσία, Αμμόχωστο, Λεμεσό και Πάφο) και αργότερα, οι 4 Ορθόδοξοι Επίσκοποι εξορίζονται σε χωριά των επαρχιών τους. Καταργείται επίσης ο τίτλος και ο θεσμός του Αρχιεπισκόπου Κύπρου, πρώτος δε τη τάξει Κύπριος ιεράρχης θεωρείται ο Επίσκοπος Λευκωσίας, με τον τίτλο του Επισκόπου Σολίας. Με την Bulla Cypria που εξέδωσε ο πάπας Αλέξανδρος ο Δ΄ το 1260, η επισκοπή των Σόλων καταργήθηκε οριστικά.

Η Μόρφου στην περίοδο της Φραγκοκρατίας είναι σημαντικό γεωργοκτηνοτροφικό αγροτικό κέντρο και παραχωρείται στον φεουδάρχη Λοράν ντε Πλεσί, ο οποίος πρόσθεσε τότε στο οικογενειακό του όνομα και τον τίτλο ντε Μόρφου. Οι ορθόδοξοι πρόγονοί μας γίνονται δουλοπάροικοι και αγωνίζονται να κρατήσουν την ορθόδοξή τους πίστη και την ρωμαϊκή λαλιά τους σε συνθήκες χριστιανικής λατινικής δουλείας.

Το 1268, λίγο πριν την τελική πτώση της Αντιόχειας της Πισιδίας στα χέρια των απίστων, μεταφέρονται οι κάρες των Αγίων Μαρτύρων Κυριανού και Ιουστίνης από ορθόδοξους πρόσφυγες της Μικράς Ασίας και κατατίθενται στο χωριό Μένιοικο. Με τα χρόνια, η εκκλησία των Αγίων Μαρτύρων

Κυριανού και Ιουστίνης, αναδεικνύεται σε ένα από τα μεγαλύτερα προσκυνήματα του τόπου. Οι ως άνω άγιοι ενισχύουν με τα χαριτόβρυτά τους λείψανα και τα πολλά τους θαύματα τους ορθόδοξους, όχι μόνο της περιοχής αλλά, όπως δείχνει ο μεγάλος αριθμός προσκυνητών που συρρέουν εκεί από άλλες χώρες, και των απανταχού γης.

Σε έγγραφο του 1468, από το βιβλίο των καταγραφών της γραμματείας του κυπριακού βασιλείου, διαβάζουμε τα εξής: «Ακριβοί και ηγαπημένοι μας, πολομούμεν σας να ηξεύρετε ως ότι εχαρίσαμεν του Γεωργίου του Τζαπερλάνου του δουλευτή μας, το κοπέλλι το έχει εις την δούλεψίν του από το χωριό μας της Θεομόρφου, ονόματι Φίλιππον Θεοδόσην Βέντορη. Δια τούτο μηνούμε και ορίζομέν σας να μηδέν του δώσετε τίποτες παντζιασμαν δια τον αυτόν κόπελλον». Όπως βεβαιώνει το εν λόγω έγγραφο, τον 15ο αιώνα η Μόρφου εξακολουθεί να ονομάζεται Θεομόρφου. Τα δε κοπέλια

της, οι νέοι της, βρίσκονται στη δούλεψη των Λατίνων φεουδαρχών οι οποίοι τα παραχωρούν ο ένας στον άλλο.

Η δουλεία σε όλο της το μεγαλείο! Τα κοπέλια της Μόρφου είχαν τη σκληρή τύχη να γνωρίσουν τον πολιτισμό που εξήγαγε η Ευρώπη σ' όλο τον πλανήτη, πολύ πριν τον γνωρίσουν οι Αφρικανοί και οι ιθαγενείς της Αμερικής... Τα κοπέλια, οι δουλοπάροικοι της Θεομόρφου, αγγαρεύονταν σε εργασίες των φεουδαρχών στις μεγάλες φυτείες ζαχαροκαλάμου που υπήρχαν την εποχή της Φραγκοκρατίας στην περιοχή Μόρφου-Συριανοχωρίου.

ΣΤ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1489-1571)

Ενετοκρατία

Ο Άγιος Θεοφάνης Επισκόπου Σολίας. Η απόπειρα εκλατινισμού έχει αποτύχει. Το κτίσιμο του σημερινού τέταρτου ναού του Αγίου Μάμα. Η Φεουδαρχία συνεχίζεται.

Στα χρόνια της Ενετοκρατίας, το φέουδο της Μόρφου πέρασε σε πλούσια ορθόδοξη οικογένεια, τους Συγκλητικούς. Επιφανές μέλος της οικογένειας αυτής, ο Ευγένιος Συγκλητικός, Έλληνας χριστιανός ορθόδοξος, αγόρασε αντί του ποσού των 40 χιλιάδων δουκάτων το φέουδο της Μόρφου. Το 1538 γίνεται, με τη διαθήκη του, κτίτορας του σημερινού ναού του Αγίου Μάμαντος. Γράφει συγκεκριμένα στη διαθήκη του: «2000 δουκάτα να χορηγούνται ετησίως υπέρ του αγίου

Μάμαντος της Μόρφου, για να οικοδομηθεί τόσο η εκκλησία όσο και το μοναστήρι του». Την ευθύνη για τις δαπάνες της οικοδόμησης, έδινε εντολή να την έχουν οι εκάστοτε σύνδικοι και πληρεξούσιοι επίτροποι, που θα ορίζονται ως υπεύθυνοι για την οικοδόμηση της εκκλησίας και του μοναστηριού του Αγίου Μάμαντος. Επιπλέον έδινε εντολή όπως γίνουν δύο άγιες τράπεζες-θυσιαστήρια στην εκκλησία του Αγίου Μάμαντος Μόρφου, ώστε να είναι εύκολο να τελούνται δύο λειτουργίες, τόσο η ορθόδοξη όσο και η λατινική. Εξέφραζε την επιθυμία στην περίπτωση που θα τύγχανε να πεθάνει σε οποιοδήποτε μέρος της Κύπρου εκτός της Λευκωσίας, να μεταφερθεί η σορός του και να ενταφιασθεί στον Άγιο Μάμα της Μόρφου, μπροστά στην εικόνα του αγίου. Άφηνε στην εκκλησία του Αγίου Μάμαντος Μόρφου 800 βυζάντια ετησίως και εις το διηνεκές, με την υποχρέωση οι μοναχοί του μοναστηριού της ίδιας εκκλησίας να τελούν υπέρ αναπαύσεως της ψυχής του δύο λειτουργίες ετησίως. Ο ευσεβής Ευγένιος όμως δεν λησμόνησε στην διαθήκη του ούτε τα χρέη των φτωχών συμπατριωτών του. Όριζε, λοιπόν, όπως όλοι οι χωρικοί τόσο οι πάροικοι όσο και οι απελεύθεροι (φραγκομάτοι), από τα χωριά που είχε στην ιδιοκτησία του, είτε ως

κληρονομικά φέουδα είτε που τα απέκτησε με αγορά, να είναι απαλλαγμένοι από οποιοδήποτε χρέος προς τον ίδιο, είτε παλιό είτε πρόσφατο. Τέλος, έδινε εντολή όπως μετά το θάνατό του οι δύο πάροικοι που τον υπηρετούσαν ως σκλάβοι, ο Γεώργιος από την Μόρφου και ο Νικόλαος από την Λάρνακα, να είναι πλέον ελεύθεροι και στον καθένα άφηνε επίσης από δέκα δουκάτα. Τρία χρυσοϋφαντα ενδύματα τα πρόσφερε, ένα στον Τίμιο Σταυρό στη Βενετία, άλλο στην εκκλησία του Αγίου Μάμαντος Μόρφου και το τρίτο στην εκκλησία της Παναγίας της Οδηγήτριας στην Λευκωσία. Στον προσφιλή του Άγιο Μάμα αφήνει και 25 ασημικά.

Όμως, ο Κύπριος Κροίσος δεν είχε την τύχη να ταφεί στην εκκλησία του αγαπημένου του αγίου, του παιδομάρτυρος και Χριστομάρτυρος Αγίου Μάμαντος, όπως διατύπωνε στην διαθήκη του. Ο Ευγένιος πέθανε την ίδια ημέρα που έγραψε την διαθήκη του. Εκοιμήθη την 6η Ιουνίου 1538 στη Βενετία. Οι θαυμαστές αυτές πληροφορίες για τον κτίτορα του τέταρτου ναού του Αγίου Μάμαντος Μόρφου οφείλονται στην κυρία Νάσα Παταπίου, που ο Θεός να δώσει δι' ευχών του Αγίου Μάμαντος να έρθει από το Καρπάσι σε μια ελεύθερη Μόρφου να τελέσουμε μαζί στις 6 του Ιούνη μνημόσυνο υπέρ μακαρίας μνήμης και αιωνίου αναπαύσεως του δούλου του Θεού Ευγενίου, αιμνήστου κτίτορος της ιεράς μονής ταύτης...

Άγιος Θεοφάνης Επισκόπου Σολίας

Τον καιρό της Ενετοκρατίας, το 1550, το Τρόδος απόλαυσε την αγιαστική ενέργεια του εν Αγίοις Πατρός ημών Θεοφάνους Επισκόπου Σολίας.

Ο άγιος Θεοφάνης αρχικά κάρηκε μοναχός στην παλαιά βυζαντινή μονή του Αγίου Γεωργίου των Μαγγάνων στη Λευκωσία. Ένεκα της αγιότητος του βίου του εξελέγη, παρά τη θέλησή του, επίσκοπος Σολίας, με έδρα τότε το χωριό Λεύκα, όπως αφήνει να διαφανεί η Έκθεση περί Κύπρου που αντιγράφηκε από τον Franc Bustron στις 13 Δεκεμβρίου 1538.

Ο Άγιος αυτός, αφού διετέλεσε Επίσκοπος Σολίας επί 18 χρόνια, αποσύρθηκε στην Μονή του Μέσα Ποταμού στην καρδιά του Τρόδους, σε αυστηρή μόνωση και συντονισμένη άσκηση.

Ο άγιος διέμενε σε σπήλαιο, περί τα 70 μέτρα προς τα βόρεια της Μονής, στην τοποθεσία που μέχρι σήμερα ονομάζεται «Μονή του Γουμένου».

Μετά την κοίμηση του αγίου, οι κάτοικοι του παλιού οικισμού της Τζεράμης έκτισαν εκκλησία στο όνομά του. Όταν ανοίχθηκε ο τάφος του οσίου 5 ή 6 χρόνια μετά τον θάνατο του, το λείψανό του βρέθηκε να ευωδιάζει. Στη συνέχεια το ιερό λείψανο μεταφέρθηκε στο καθολικό της μονής και εναποτέθηκε ευλαβικά στο νάρθηκα. Η τίμια κέρα του Αγίου που διατηρούσε ακόμη τις σάρκες, τοποθετήθηκε από τους μοναχούς σε αργυρή λειψανοθήκη μέσα στο ναό και αναφέρεται ότι ενεργούσε ποικίλα θαύματα.

Τα στοιχεία αυτά του βίου του Αγίου Θεοφάνους, μας διέσωσε ο Στέφανος Λουζιανός, που ήταν σύγχρονος του.

Στις μέρες μας βρήκαμε στις Τρεις Ελιές Μαραθάσας, την μοναδική παλαιά εικόνα του που σώζεται από την εποχή εκείνη.

Z' ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1571-1878)

Τουρκοκρατία, ο άγιος Νεομάρτυρας Μακρύδιακος της Μόρφου

Τουρκοκρατία

Κατά τα πρώτα χρόνια της τουρκοκρατίας, ανασυστάθηκε η Επισκοπή των Σόλων, μέχρι το 1660. Τότε, καθορίστηκαν οι σχέσεις Αρχιεπισκόπου και Μητροπολιτών οπότεν, με βάση τη νέα ρύθμιση, η Εκκλησία της Κύπρου είχε ένα Αρχιεπίσκοπο και τρεις Μητροπόλεις: Πάφου, Κιτίου και Κυρηνείας. Η παλαιά Επισκοπή των Σόλων, υπήχθη στην Μητρόπολη Κυρηνείας, ρύθμιση που διήρκεσε μέχρι το 1973.

Οι Οθωμανοί Τούρκοι επεκτείνουν την αυτοκρατορία τους και καταλαμβάνουν και την Κύπρο. Η Ορθόδοξη Εκκλησία Κύπρου αναλαμβάνει τα παλαιά της προνόμια κι ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου γίνεται «μιλλέτ πασάς», εθνάρχης. Ταυτόχρονα κλήρος και λαός προσπαθούν να αγοράσουν από τους σπάχηδες (ιππείς) του στρατού τους νέους κατακτητές τη γη τους και πολλά μοναστήρια, ενορίες και λαϊκοί τα καταφέρνουν παρόλες τις δυσκολίες. Οπότεν, παρατηρείται πλέον το φαινόμενο να έχουμε μεγάλα τσιφλίκια αγάδων και πασάδων. Σε μεγάλα και εύφορα χωριά του κάμπου της Μόρφου όπως Λεύκα, Καζιβέρα, Αγκολέμι, Ελιά παρατηρούνται εξισλαμισμοί και αυτά γίνονται αμιγώς τουρκοκυπριακά. Ενώ πριν κατοικούντο από ορθόδοξους και Λατίνους. Χωριά της περιοχής όπως Αργάκι, Μόρφου, Ακάκι, Περιστερώνα, Κοράκου, Φλάσου, Λινού, Άγιος Επιφάνιος Σολέας κ.α. γίνονται μειχτά. Ενώ, οι Λατίνοι της περιοχής είτε γίνονται ορθόδοξοι είτε εξισλαμίζονται είτε μεταναστεύουν στη Βενετία, με αποτέλεσμα η λατινική κοινότητα να εξαφανιστεί.

Την 19η Ιουλίου του 1727, ο ορθόδοξος μοναχός Βασίλειος Μπάρσκι Κιεβοπολίτης Μοσχοβορώσσος φτάνει στην Μόρφου και περιγράφει με έκπληξη τον ναό του Αγίου Μάρτυρος Μάμαντος: «είναι λαμπράς αρχιτεκτονικής, όσον ουδείς άλλος εις χείρας των Χριστιανών σήμερον...η μονή αυτή υπήρξε κάποτε, όταν εκυριάρχει ο Χριστιανισμός [προ της Τουρκικής κατοχής] πλουσία και είχε πολλούς μοναχούς· διότι, ευρίσκεται, δυστυχώς, εντός ενός χωρίου ουχί μακράν μιας πόλεως, της οποίας το ήμισυ των κατοίκων είναι Τούρκοι, οι οποίοι φορολογούν βαρέως την μονήν από φθόνον, δια την ωραίαν αρχιτεκτονικήν της. Κάποτε οι απόγονοι της Άγαρ εσκέπτοντο να αρπάσουν τον ναόν από τους μοναχούς και να τον μετατρέψουν εις τέμενος δια

τας θρησκευτικές των ανάγκας. Δεν διέμενον τότε Τούρκοι εις το χωρίον, αλλ' ότε εταξίδεουν από την πόλιν η διέβαινον εκείθεν δι' εργασίαν κάπου αλλού, διενυκτέρευον ούτοι εκεί. Και αφού δεν είχαν τέμενος εκεί, απεφάσισαν να αρπάσουν τον ναόν εις τας χείρας των. Εάν ήθελεν ο Θεός, θα ήτο πολύ εύκολον δια τους Τούρκους και θα εγίνετο τούτο, αλλά ο Θεός, υπακούων εις τας προσευχάς του Αγίου Μάμαντος, δεν επέτρεψε να συμβή τοιαύτη βεβήλωσις. Ο Ηγούμενος της μονής ικέτευσε τους Μουσουλμάνους να μη πάρουν τον ναόν και τους υπεσχέθη να τους οικοδομήση νέον τέμενος, το οποίον και έπραξεν (ο Θεός να σώση την ψυχήν του) και έσωσε τοιουτοτρόπως την μονήν από τας χείρας των απίστων».

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, όπως γράφει ο Κώστας Καλαθάς, μυθιστοριογράφος της Μόρφου, «στις αναβροσιές έπιαναν μαύρες στράτες ουκ ολίγοι Μορφίτες και περιέφεραν την τραγική τους μοίρα σε πόλεις της νότιας Μικρασίας, από την Αττάλεια μέχρι τον κόλπο της Αλεξανδρέττας, και επέστρεφαν σε καλοχρονιές». Η κωμόπολη, όπως την χαρακτηρίζει ο Αρχιμανδρίτης Κυπριανός, γνώρισε φοβερές ανομβρίες και θεομηνίες. Οι κάτοικοι της, την εποχή της Τουρκοκρατίας, ανήρχοντο σε δύο χιλιάδες και με τα περίξ χωρία σε εφτά χιλιάδες.

Ο άγιος Νεομάρτυρας Μακρύδιακος

Την περίοδο αυτή, έτυχε να πέσει μεγάλη ξηρασία, με αποτέλεσμα να αποδεκατιστεί το ένα τρίτο του πληθυσμού. Αναφέρεται ότι στην περιοχή Μόρφου πέθαναν περί τα 1500 άτομα, κυρίως παιδιά και ηλικιωμένοι. Χειρόγραφο ιερέα από το Αργάκι, ανευρεθέν από τον αγρότη και διανοούμενο Χατζηματθαίο Χατζηνικόλα, περιγράφει την τραγική κατάσταση: «με τους πολλούς θανάτους από την πείνα λόγω αστοσίας, ήλθαν πολλές ακρίδες. Ο Κορτζής και ο Μουτίρης έρχονταν με σειμηνίδες και με τις ματσούκες τους εχτυπούσαν και τους έπερναν φυλακή. Σπάνια είχαν άρτον καθ' όλον το έτος και μη δυνάμενοι να υποφέρουν την απάνθρωπον τυρρανίαν, επιθυμούσιν να γίνωσι Τούρκοι».

Τον πειρασμό του εξισλαμισμού υπέστη και ο Μακρύδιακος του Άι Μάμα. Με την άρνησή του να τουρκέψει, έγινε ο πρώτος γνωστός Νεομάρτυρας της Μόρφου. Εν έτει 1750, ο Μακρύδιακος, διάκονος στον Άγιο Μάμα, προπάππος του δικαστή Χριστόπουλου και του Νικόλα του Διάκου, πατέρα των Γιώργου, Πολυκάρπου, Χρίστου, Βασιλάκη, Σωκράτη και Αρίστου Γαβριηλίδη, υψηλού αναστήματος, ισχυρής σωματικής διάπλασης, ωραίας κατατομής και γλυκείας φωνής, αρνήθηκε να αλλαξοπιστήσει και να σπουδάσει χότζας στην Κωνσταντινούπολη. Έντρομη η οικογένειά του προσπάθησε να τον φυγαδεύσει. Οι Τούρκοι όμως τον εντόπισαν στην Αγία Ειρήνη, τον συνέλαβαν και τον έθεσαν υπό κράτηση. Προσπάθησαν με υποσχέσεις και διάφορα τεχνάσματα να τον πείσουν να αλλαξοπιστήσει, αλλά απέτυχαν.

Απελπισμένος ο Σαλίχ, πασάς της Μόρφου, διέταξε τον θάνατό του με αποκεφαλισμό, ορίζοντας την εκτέλεσή του στη μεγάλη πλατεία των αλωνιών, έναντι των κυβερνητικών γραφείων. Η μεσολάβηση του Εθνάρχη Αρχιεπισκόπου Φιλοθέου, δεν απέφερε αποτέλεσμα. Την ημέρα της εκτέλεσης «αποζέξαν ούλλα τα ζευκάρκα, βούδκια, μούλες που αλωνεύκαν τζαι ένας ένας επήαν στα σπίθκια τους...», έλεγε ο Χ'Φανης Χ'Γιωρκης αφηγούμενος το γεγονός.

Οδήγησαν τον Μακρύδιακο τον Μάιο του ιδίου έτους στον τόπο του μαρτυρίου με τα χέρια του δεμένα οπισθάγκωνα, τον γονάτισαν, έβαλαν την κεφαλή του επί κομμένου κορμού δένδρου και τον ρώτησαν τρεις φορές αν «τουρτζιεύκει». Απήντησε επανειλημμένα με ένα όχι και τότε ένας μαύρος δήμιος του απέκοψε με «κουιάν» την κεφαλή. Η μητέρα του, περιλυπη έως θανάτου, επί 30 ημέρες έπινε μόνο νερό και στις σαράντα πέθανε...

Κατά τον μεγάλο σεισμό του 1753, η Μόρφου εσείσθη εκ θεμελίων, η γη και οι τοίχοι ήνοιγαν, οι στέγες κατέπιπταν και υπόγειος βρυχηθμός κατατρόμαξε πολλούς. Ο άγριος Σαλίχ πασάς καταπλακώθηκε με το χαρέμι του των έξι γυναικών, στις οποίες περιλαμβανόταν και μια δεκαπενταετής ορφανή Ελληνίδα, που περιμάζεψαν «μίαν εσπέραν οι σεϊμένιδες».

Στις σφαγές της 9ης Ιουλίου 1821, ο Ιεροδιάκονος του Αγίου Μάμα, ονόματι Χριστοφόρος αρνείται να αλλαξοπιστήσει, πράγμα που έκανε δυστυχώς ο Πρωθιερέας Νικόλαος μετονομαζόμενος σε Ντερβίς Χασάν. Ο Ιεροδιάκονος Χριστοφόρος κατατομήθηκε όπως τόσοι άλλοι κληρικοί και λαϊκοί της Κύπρου, τις αγιασμένες εκείνες ημέρες της 9ης Ιουλίου 1821.

Η' ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1878-1960)

Αγγλοκρατία

Το 1878, στο συνέδριο του Βερολίνου, μετά από παρασκηνιακές διαπραγματεύσεις μεταξύ Αγγλίας και Τουρκίας, η Κύπρος παραχωρείται στη Μεγάλη Βρετανία και τη διακυβέρνηση του τόπου αναλαμβάνουν οι Άγγλοι.

Στα πρώτα χρόνια οι Άγγλοι πλήρωναν ενοίκιο στην Τουρκία για την Κύπρο με χρήματα που εισέπρατταν από φορολογίες που υπέβαλαν στον λαό. Όταν όμως η Τουρκία το 1914 συμμετείχε στον πόλεμο με το μέρος των Γερμανών, η Αγγλία ακύρωσε τις συμφωνίες και με τη συνθήκη της Λωζάννης (1923), αναγνωρίζεται από την Τουρκία η προσάρτηση της Κύπρου στην Αγγλία.

Το 1925 η Κύπρος ανακηρύχθηκε αποικία του αγγλικού στέμματος και ο λαός αντιλαμβάνεται ότι η ελπίδα που είχαν για ένωση με τη μητέρα πατρίδα την Ελλάδα κινδυνεύει και αποφασίζει να μπει σε δυναμικές εκδηλώσεις. Προηγουμένως, είχε προηγηθεί η Μικρασιατική καταστροφή το 1922 όπου κατά τον Ζήσιμο Λορεντζάτο κλείνει η πόρτα της Κύπρου που έβλεπε προς ανατολάς. Οπότε, πλέον, οι Κύπριοι έμπλεοι ανασφάλειας και φόβου στρέφουν τις ελπίδες τους για ελευθερία και δικαιοσύνη προς το αθηναϊκό κέντρο, απομακρύνονται από την αίσθηση της Ρωμιοσύνης που μέχρι τότε τους γαλουχούσε και εισέρχονται στο αίσθημα που γίνεται σιγά σιγά συναίσθημα και σύνθημα την «Ελλάδα θέλομεν κι ας τρώγομεν πέτρες». Η Ελλάδα ταυτίζεται με τον ελληνισμό και η Ρωμιοσύνη ακούεται μόνο ως ποιητική ηχώ στο ποίημα «Η 9η Ιουλίου» του Βασιλή Μιχαηλίδη.

Το 1931 όλα αυτά διατυπώνονται με τα γνωστά «Οκτωβριανά» και η Μόρφου και η Ζώδια έχουν τους πρώτους νεκρούς. Σημειώστε δε, ότι η περιοχή ανήκει στη Μητρόπολη Κυρηνείας που περισσότερο άλλης πάλλεται από το εθνικό ιδεώδες της «ενώσεως».

Στον αγώνα του 1955-59 ήρωες μεγάλης διαμέτρου κατάγονται από τα όρια της Μητροπόλεως Μόρφου. Οι Μάρκος Δράκος, Χαρίλαος Μιχαήλ, Αντρέας Ζάκος, Νικόλαος Π. Γιάγκου είναι μερικοί που καταξιώνουν τη γενιά των Ακριτών στον 20ο αιώνα. Ανάλογο άθλημα σε άλλο επίπεδο την ίδια εποχή μας αφήνει ο Λουκής Ακρίτας, ο νέος με καλές συστάσεις, που έλαμψε στην πολιτική, λογοτεχνική και δημοσιογραφική ζωή της Αθήνας, για να τελειωθεί ως Υφυπουργός Παιδείας της Ελλάδος.

Παράλληλα με τον αγώνα για εθνικό προσδιορισμό η μεν Εκκλησία αντιστέκεται στην ύπουλη παραχάραξη της ελληνικότητας των Κυπρίων και επιμένει σε μια ελληνοκεντρική παιδεία. Ταυτόχρονα, αρχιερείς όπως ο Χρυσανθος Ιωαννίδης και ο Κύριλλος-γνωστός ως Κυριλλάτσος- επαναφέρουν τους λινοβάμβακους της περιοχής Τυλληρίας στην πατρογονική τους πίστη. Ο Μακάριος Β' όπως και ο Κύριλλος Γ' (Κυριλλούδι) αφιερώνουν τη βιωτή τους στη μεταλαμπάδευση και στήριξη της ελληνικής και ορθόδοξης παιδείας του λαού.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο τα μεταλλεία της Φουκάσας, Σκουριώτισσας και Μαυροβουνίου σφυρηλατούν το αίσθημα της κοινωνικής δικαιοσύνης, κατέρχονται σε απεργίες, διεκδικούν το δικαίωμα στο οκτάωρο, στην απεργία, των υγιεινών συνθηκών στην εργασία. Με όλα αυτά η περιοχή της Μόρφου, Ορεινή και Πεδινή, πρωταγωνιστεί τόσο στην ελληνορθόδοξη ταυτότητα, αλλά και στην κοινωνική δικαιοσύνη του αγρότη και του εργάτη.

Θ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Μητρόπολις Μόρφου 1973

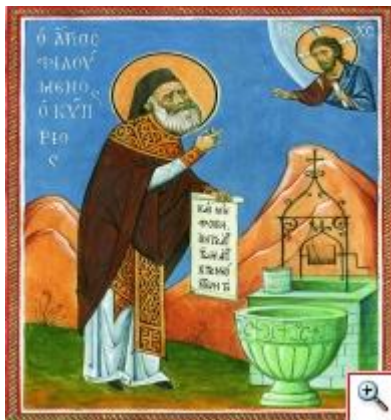
Ο άγιος Ιερομάρτυρας Φιλούμενος

Μητρόπολις Μόρφου

Η Επισκοπή των Σόλων με πρόταση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', ανασυστάθηκε το 1973. Πρώτος Μητροπολίτης Μόρφου ο Χρυσανθος Σαρηγιάννης (1973-1997), με τη φήμη του Μητροπολίτη Μόρφου και Προέδρου των Σόλων. Έτσι η παλαιά Επισκοπή των Σόλων γεννά τη σημερινή Μητρόπολη Μόρφου με ιστορία δύο χιλιάδων χρόνων τέχνης και αγιότητας.

Ο Άγιος Ιερομάρτυρας Φιλούμενος ο νέος

Κατά τον 20ό αιώνα, τη σκυτάλη του μαρτυρίου και της αγιότητας παραλαμβάνει ο Άγιος Ιερομάρτυς Φιλούμενος, ο οποίος έλκει την καταγωγή του από την κοινότητα Ορούντας και την πνευματικότητά του από το Σταυροβούνι. Ο Ιερομάρτυς Φιλούμενος είναι ο τελευταίος γνωστός Κύπριος άγιος και είναι τιμή και ευλογία που κατάγεται από την περιοχή μας. Υπήρξε φύλακας πιστός στους Αγίους Τόπους, στο Φρέαρ του Ιακώβ.

Σε μια εποχή όπου όλοι φεύγουν, υπό τον φόβο των Σιωνιστών Εβραίων και των Αράβων Ισλαμιστών, αυτός μένει και επιμένει να φυλάσσει τ' άγια προσκυνήματα. Μέχρι το 1979, οπότεν δολοφονείται με τσεκούρι από δύο φανατικούς Εβραίους την ημέρα της εορτής του, εκεί, στο Φρέαρ του Ιακώβ, και γίνεται μάρτυρας και ιερομάρτυρας.

Η μορφή του Αγίου Φιλουμένου, προεικονίζει το μέλλον μας, η τουλάχιστον μια από τις όψεις του, που θα είναι η οριοθέτηση της ύπαρξής μας μεταξύ ενός φανατικού Ισλάμ και ενός μεσσιανικού Σιωνισμού.

Ι' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Πραξικόπημα, Εισβολή, Κατοχή, Προσφυγιά, Αστυφιλία

Μέσα από έναν εμφύλιο που διεξάγεται προ του 1974 μια μειοψηφία ελληνοκυπρίων σε συνεργασία με τη Χούντα της Ελλάδος, οδηγείται στο προδοτικό πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου 1974 κατά του Εθνάρχου Μακαρίου του Γ'. Δίνοντας έτσι την αφορμή που χρόνια αναζητούσε η Τουρκία για να εισβάλει στην Κύπρο την 20ή Ιουλίου 1974.

Η Μόρφου καταλαμβάνεται εξ ολοκλήρου μαζί με 23 χωριά του γόνιμου κάμπου της, από την Αυλώνα μέχρι τους ιστορικούς Σόλους κι ο Επίσκοπος Μόρφου μεταφέρει για άλλη μια φορά την έδρα του στα ορεινά μέρη της Σολέας, στην Ευρύχου, προσωρινή έδρα της μητροπόλεως.

Σήμερα περίπου 25 χιλιάδες πρόσφυγες είναι διασκορπισμένοι σε όλη την Κύπρο κι αρκετές χιλιάδες από τα ορεινά μέρη της μητροπόλεως μας μετοίκησαν στις μεγάλες πόλεις της Λευκωσίας και Λεμεσού, ένεκεν αστυφιλίας. Η ελεύθερη περιοχή της Μητροπόλεως Μόρφου μετά βίας συγκεντρώνει 20000 πληθυσμό.

Όταν τον Απρίλιο του 2003 με τη διάνοιξη του οδοφράγματος του Αγίου Δομετίου βρεθήκαμε ξανά στην κατεχόμενη γη μας κι επισκεφτήκαμε την κωμόπολη Μόρφου και τις άλλες 23 κοινότητες της μητροπολιτικής περιφέρειάς μας, που βρίσκονται υπό τουρκική κατοχή από το 1974, μας κατέλαβε μεγάλη λύπη. Ιδιαίτερα όταν είδαμε την κατάσταση στην οποία βρίσκονταν οι εκκλησίες, τα παρεκκλήσια και τα εξωκλήσια μας. Δέκα από τους ναούς μας μετατράπηκαν σε τεμένη, δύο έγιναν πολιτιστικά κέντρα, ένας έγινε νεκροτομείο, ενώ άλλοι βρίσκονται σε πολύ κακή κατάσταση που ενίοτε αγγίζει τα όρια της ερείπωσης.

Δεν χάσαμε όμως την ελπίδα μας, διότι όταν υπάρχει διάθεση και παράδοση του πόθου μας στο θέλημα του Θεού, ο Πλάστης μας εν καιρώ, όποτε κρίνει Αυτός, θα ανοίξει πόρτες και παράθυρα, δρόμους και χωριά. Ο Θεός, όταν μας βλέπει καμιά φορά επίμονα να ζητούμε κάτι, μας δίδει ένα μικρό κομματάκι από αυτό που ζητούμε, για να κρίνει και να ζυγίσει, πόσο έχουμε αίσθηση της ευθύνης μας απέναντι στο θαύμα. Ένα μικρό θαύμα δημιουργεί μικρές ευθύνες, ένα μεγάλο θαύμα δημιουργεί μεγάλες ευθύνες. Τις μικρές μας ευθύνες τις αντιληφθήκαμε εισερχόμενοι στην κατεχόμενη γη με το άνοιγμα των οδοφραγμάτων, τις αναλάβαμε. Τώρα διαβλέπουμε ότι έρχεται η ώρα για τις μεγάλες ευθύνες!

Είδαμε την ορθόδοξή μας ευθύνη απέναντι σ' ένα πολιτισμό ο οποίος είναι ελληνικός, αλλά και την ευθύνη απέναντι στις άλλες κοινότητες που ζουν στο νησί.

Τώρα που άνοιξαν τα οδοφράγματα της ψυχής μας και βλέπουμε κάποια πράγματα καταλάβαμε τον λόγο του Κυρίου που λέει: «και άλλα πρόβατα έχω, α ουκ έστιν εκ της αυλής ταύτης...». Ξέρομε ότι η πνευματική πατρότητα ενός ορθοδόξου επισκόπου δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο στους Έλληνες, άλλα να απλώνεται παντού, σε όλους τους μόνιμους κατοίκους αυτού του τόπου και σε όσους θέλουν ν' ακούσουν τον ήχο της χριστιανικής ψυχής. Άρα, το τι κάμνουμε σήμερα αφορά και δημιουργεί συνθήκες μελλοντικές. Άρα, έχουμε ευθύνη, απέναντι στο ιστορικό παρελθόν, απέναντι στο τραγικό παρόν της λεηλασίας και της καταστροφής κι απέναντι στο προσδοκώμενο μέλλον που έρχεται για το οποίο προσευχόμαστε να είναι πολύ καλύτερο από αυτό που έχουμε σήμερα.

Όλα αυτά, δεν λέγονται για να δημιουργήσουμε κρίσεις συνειδήσεως στους άλλους, αλλά εσωτερικές κρίσεις στη δική μας στενόθωρη συνείδηση, ώστε να γίνουν οι διεργασίες των ανοιγμάτων με τη βοήθεια του Αγίου Πνεύματος και η αίσθηση της πατρότητας να αγκαλιάσει όλους τους ανθρώπους. Όστε, να φτάσουμε όλοι οι Κύπριοι να βλέπομε στο πρόσωπο του κάθε ανθρώπου την εικόνα του Θεού και να αναλάβομε έκαστος τις προσωπικές μας ευθύνες που κυοφορούνται στα γεγονότα τους μέλλοντος.

***Πηγή:** Μητροπολίτου Μόρφου Νεοφύτου, *Η Μόρφου ως Θεομόρφου*, Από την Επισκοπή των Σόλων στη Μητρόπολη Μόρφου, εκδ. Πολιτιστικό Ίδρυμα Τραπέζης Κύπρου - Ιερά Μητρόπολις Μόρφου, 2011.